

Archeologie středověké vesnice

*Historicko-antropologický
seminář 2012*

Martin Nechvíle
martin.nechvile@kraj-lbc.cz

Liberecký
kraj

Užitečné odkazy o středověkých vesnicích

<http://skokan.kvalitne.cz/ZSO/UvodZSO1.htm>

http://www.kar.zcu.cz/texty/archeologie_stredoveke_vesnice.htm

<http://www.kar.zcu.cz/texty/Dohnal-Vareka.htm>

<http://www.kar.zcu.cz/ovp/projekt.php?id=18>

<http://www.hradec1.cz/2011/03/zanikle-stredoveke-vesnice-na-cernokostelecku/>

<http://www.dokumentator.cz/regio/zanikle-vesnice.htm>

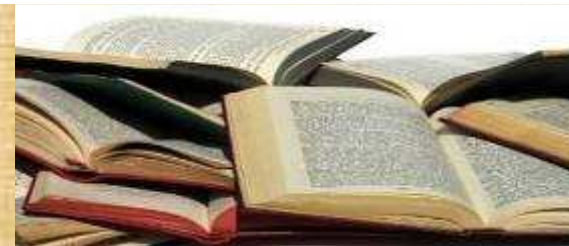
<http://www.lidova-architektura.cz/architektura-historie/vesnice-dum/stredovek-architektura-archeologie.htm>

<http://www.curiavitkov.cz/curia5.html>

Výběrová literatura 1

Monografie:

- Belcredi, L. 2006: Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi. Brno.
- Černý, E. 1979: Zaniklé středověké osady a jejich plužiny. Metodika historickogeografického výzkumu v oblasti Dražanské vrchoviny, Studie ČSAV č. 1. Praha.
- Černý, E. 1992: **Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužina. Brno.**
- Husa, V. – Petrání, J. - Šubrtová, A. 1967: **Homo faber. Pracovní motivy ve starých vyobrazeních. Praha.**
- Klápště, J. 1994: Paměť krajiny středověkého Mostecka. Most.
- Klápště, J. 2005: **Proměna českých zemí ve středověku. Praha.**
- Měchurová, Z. 1997: Konůvky, Zaniklá středověká ves ve Ždánickém lese, Studie ArÚ AV ČR v Brně. Brno.

Zdeňka Měchurová

Konůvky
- zaniklá středověká ves
ve Ždánickém lese

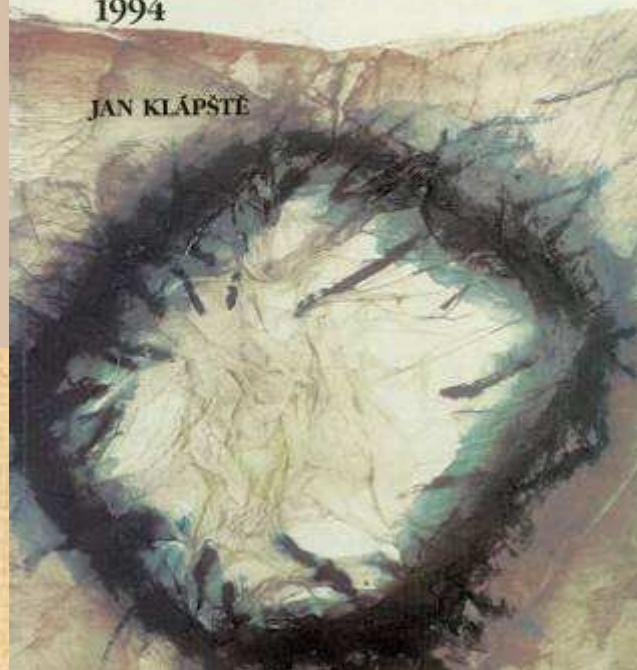
STUDIE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
AKADEMIE VĚD ČR V BRNĚ
ROČNÍK XVII
1

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PAMĚŤ
KRAJINY STŘEDOVĚKÉHO
MOSTECKA
1994

JAN KLÁPŠTĚ

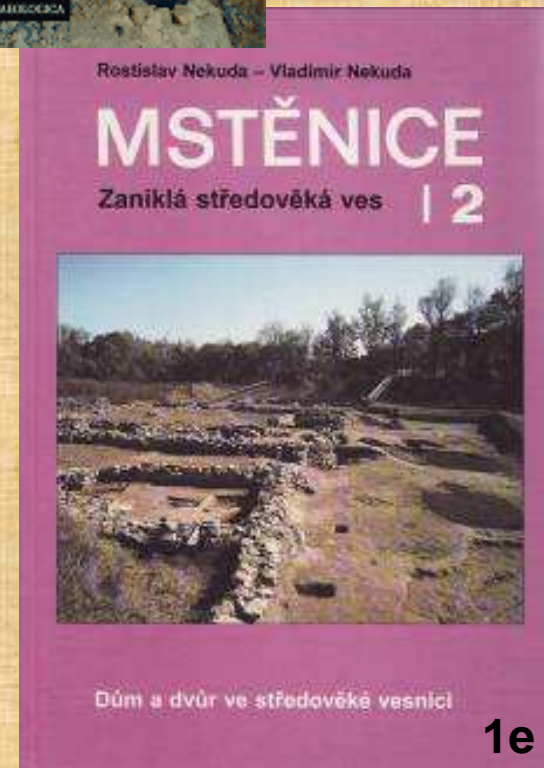
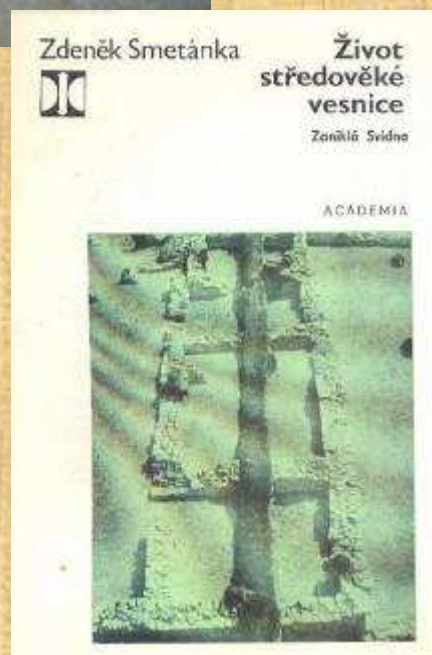
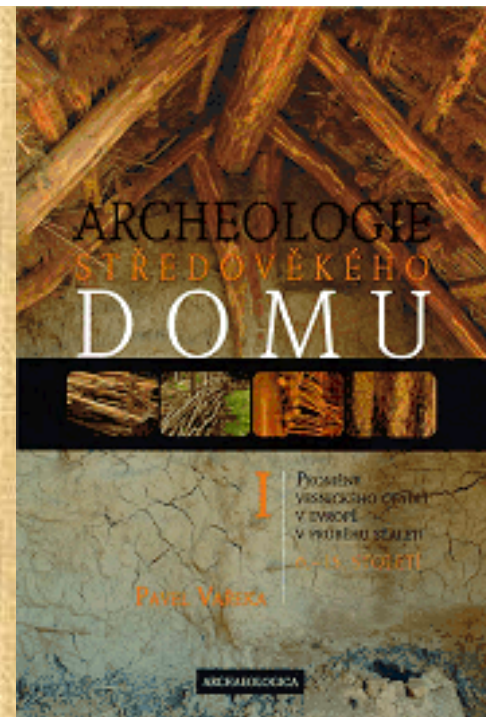
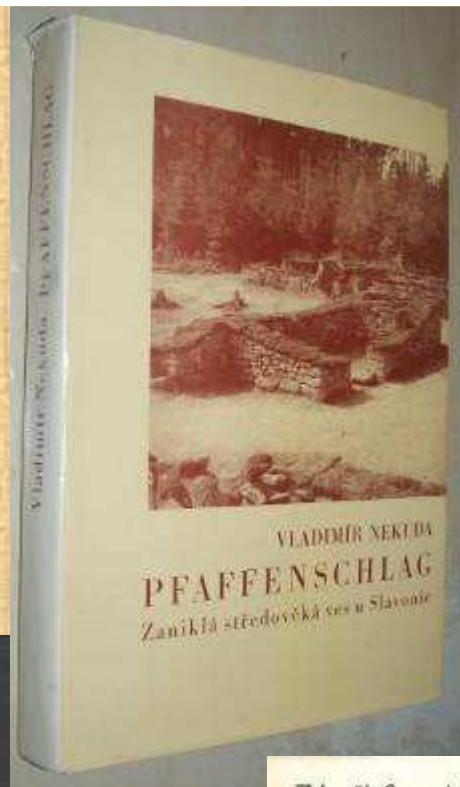
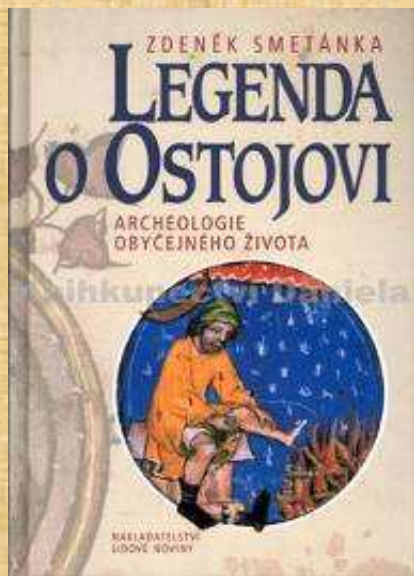

Homo faber

první díl

Výběrová literatura 2

- **Nekuda, R. 2002: Zemědělská usedlost ve středověké vesnici na Moravě. Brno.**
- Nekuda, V. 1975: Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Brno.
- Nekuda, V. 1985: Mstěnice 1. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Hrádek, tvrz, dvůr, předsunutá opevnění. Brno.
- Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997: Mstěnice 2. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Dům a dvůr ve středověké vesnici. Brno.
- Nekuda, V. 2000: Mstěnice 3. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Raně středověké sídliště. Brno.
- Smetánka, Z. 1988: Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna. Praha.
- **Smetánka, Z. 2004: Legenda o Ostojovi. Archeologie obyčejného života. Praha (2. vydání).**
- Vařeka, P. 2004: Archeologie středověkého domu I. Proměny vesnického obydlí v Evropě v průběhu staletí, 6.-15. století. Plzeň.

Výběrová literatura 3

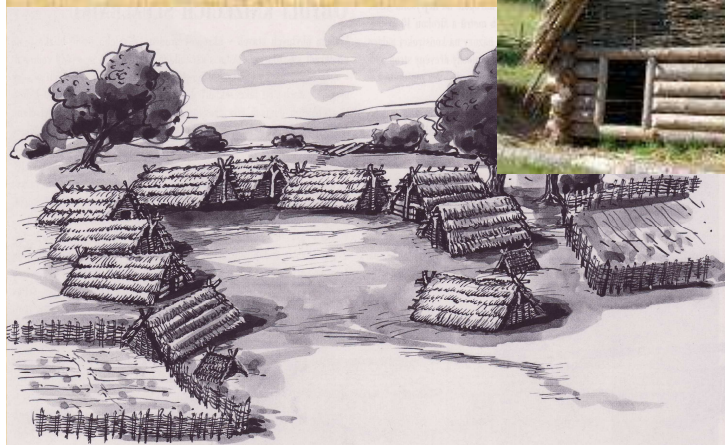
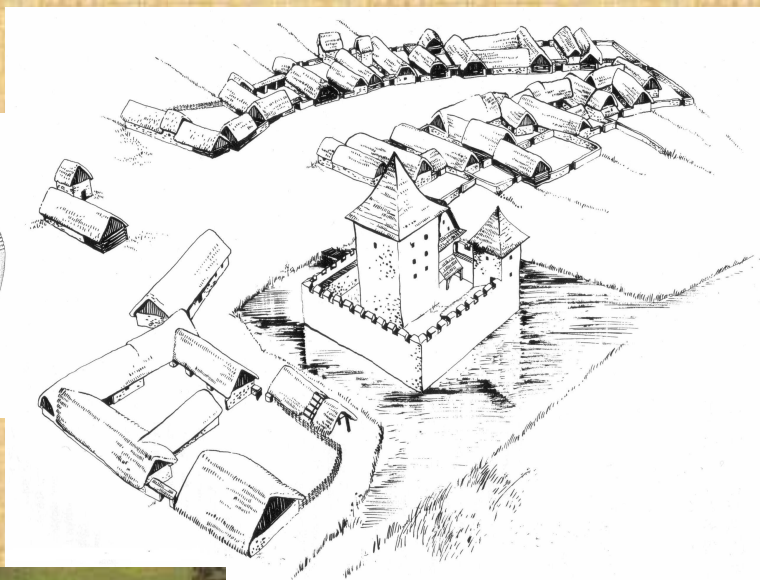
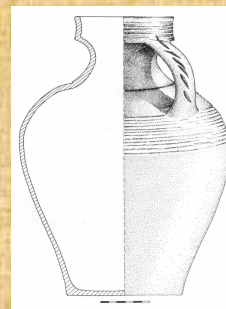
Články:

- Klápště, J. 1999: Archeologie středověké vesnice v Čechách (1990-1997), *Archaeologia historica* 24, str. 459-468.
- Klápště, J. 2002: **Středověká vesnice v proměnách našeho poznávání**, in: **Civitas & Villa. Miasto i wieś w sredniowiecznej Europie środkowej**, str. 327-338. Wrocław – Praha.
 - Klápště, J. – Smetánka, Z. 1982: Archeologický výzkum české středověké vesnice v letech 1971-1981, *Archaeologia historica* 7, str. 11-31.
 - Smetánka, Z. 1973: Středověká vesnice ve světle archeologického výzkumu, *Archeologické rozhledy* 25, str. 655-666.
 - Smetánka, Z. 1973: Archeologický výzkum středověké vesnice v Čechách v letech 1965-1970, č. 1, str. 21-34.
 - Smetánka, Z. – Klápště, J. 1981: Geodeticko-topografický průzkum zaniklých středověkých vsí na Černokostecku, *Památky archeologické* 73, str. 416-458.

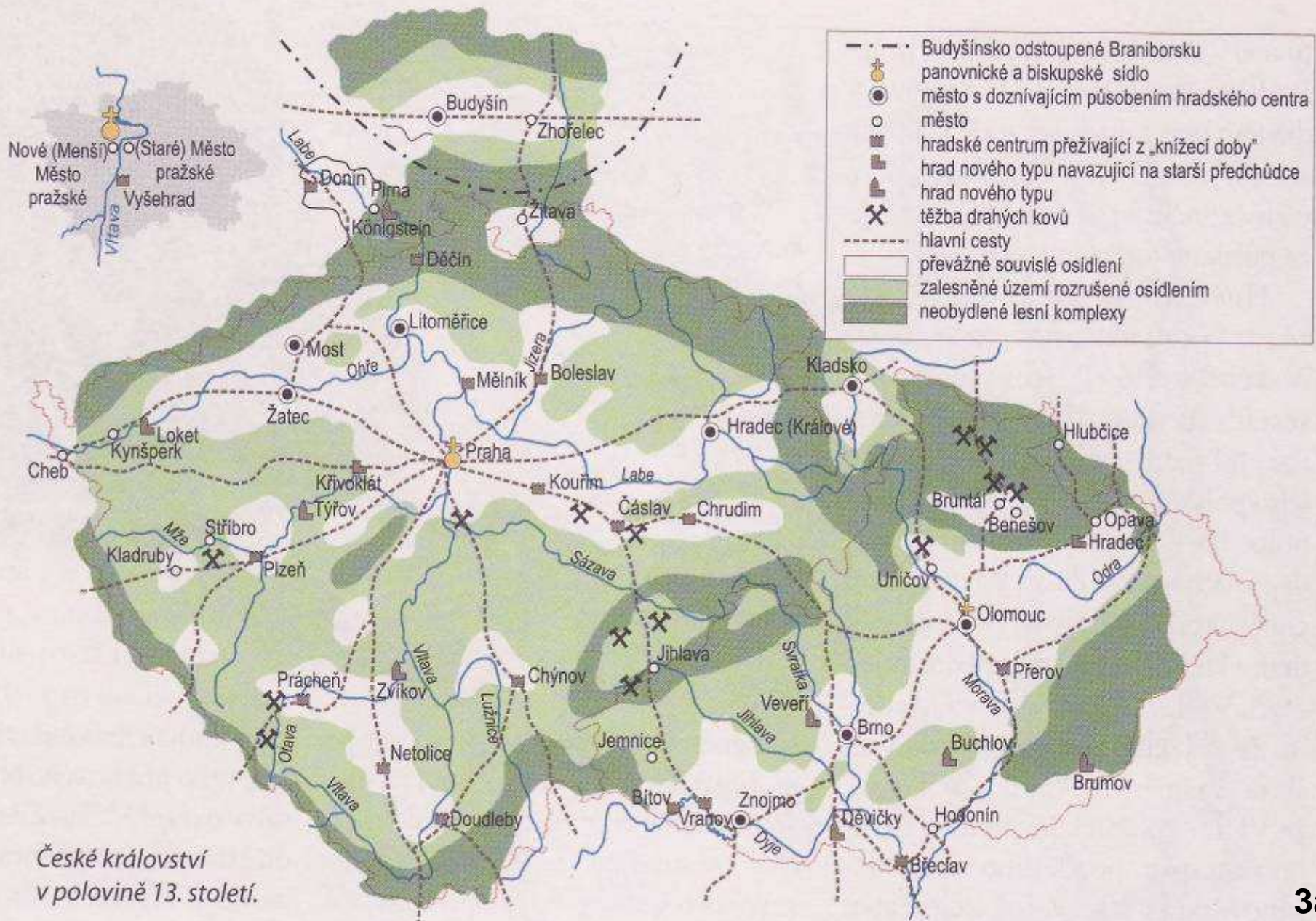
Datace středověku

raný (6.-12. století)

vrcholný (13.-15. století)

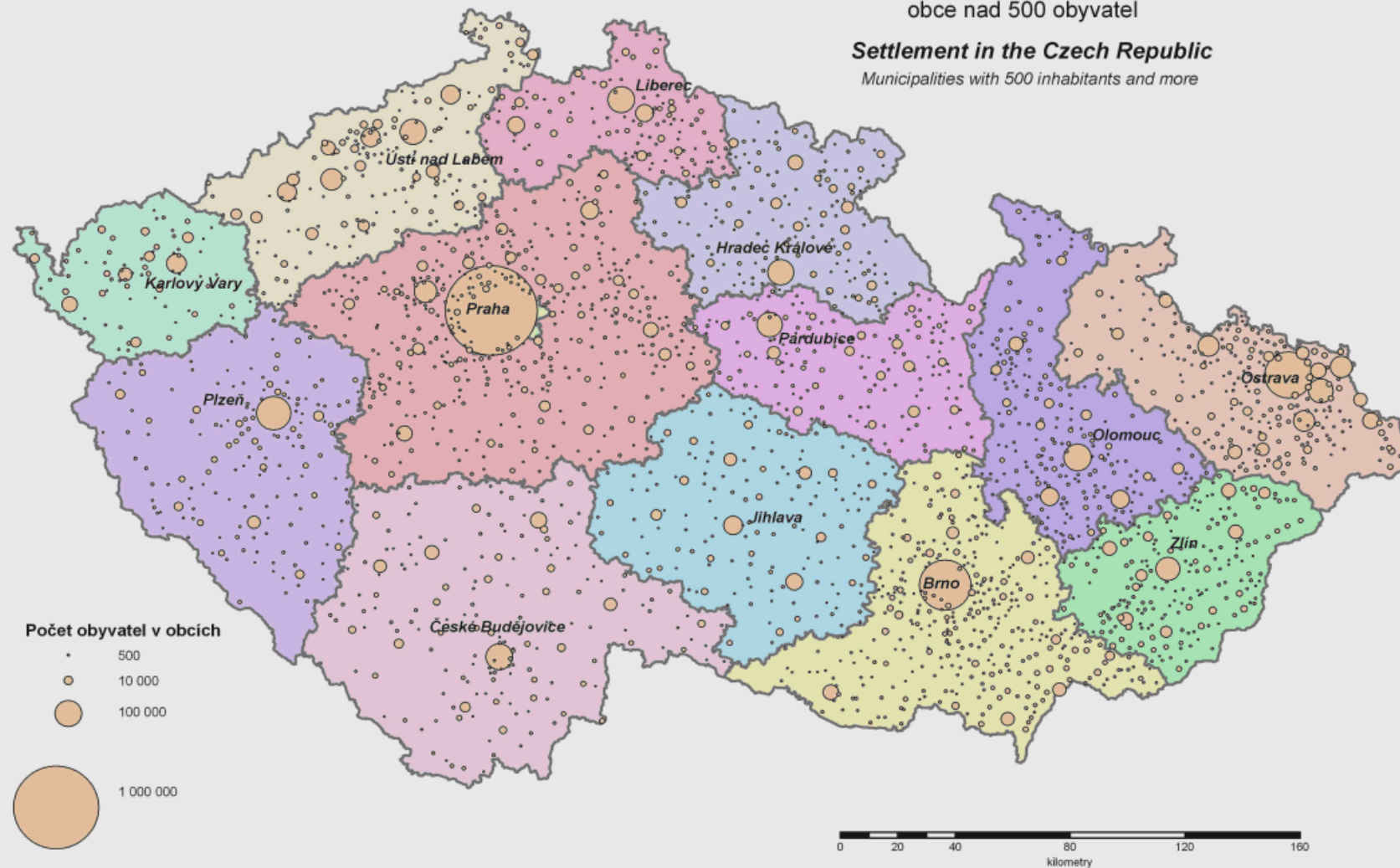
České království v polovině 13. století

Česká republika na počátku 21. století

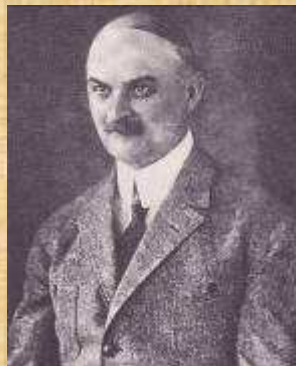
Osídlení v České republice
obce nad 500 obyvatel

Settlement in the Czech Republic
Municipalities with 500 inhabitants and more

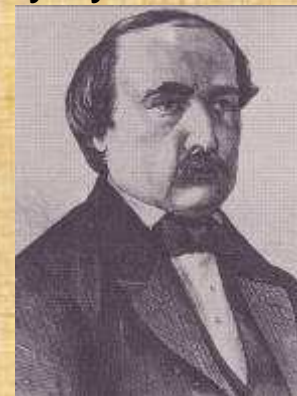

1. Počátky výzkumu zaniklých středověkých vesnic v ČR

- nejstarší výzkum – **v r. 1881** – **Běšín na Hořovicku** – **Břetislav Jelínek** (1843-1926)

- prokopal skupinu kupovitých útvarů, interpretoval je jako slovanské mohyly
- teprve r. 1917 rozeznal skutečný význam lokality (ZSV) **Jan Axamit** (1870-1931)

- ve 20. letech 20. st. – **Josef Vojtěch Hellich** (1850-1931), výzkumy na Poděbradsku

- 60. léta 20. st. – **Zdeněk Smetánka** (*1931) – výzkum ZSV **Svídna** (okr. Kladno)

- **Vladimír Nekuda** (*1927) – výzkum ZSV **Mstěnice**

(okr. Třebíč),
Pfaffenschlag
(okr. J. Hradec)

- **Dagmar Šaurová** (1909-1982) – výzkum ZSV **Konůvky**

(okr. Hodonín)

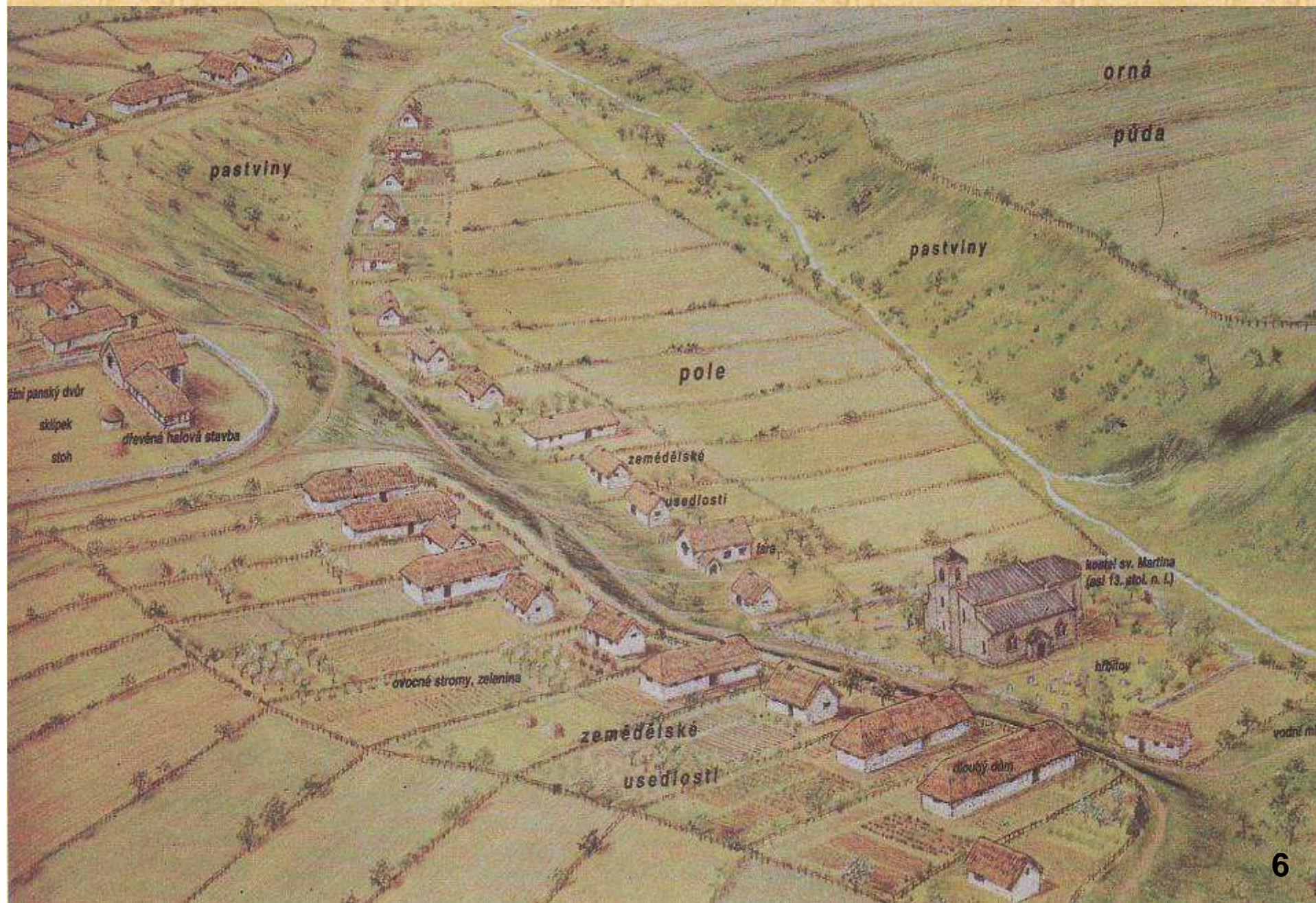
2. Počátky výzkumu zaniklých středověkých vesnic v Evropě

- ve **30. letech 20. st.** – Německo – **J. P. Grimm** výzkum celé ZSV **Hohenrode v Harzu**
– publikace vyšla v roce 1939
- **1953**
– **Velká Británie** – vznikla „**Skupina pro výzkum zaniklých středověkých vesnic**“
– vůdčími osobnostmi **M. Beresford**, **J. G. Hurst**
cíl - sdružovat vědce z různých disciplín a specializací při výzkumu ZSV
 - provést evidenci ZSV ve Velké Británii
 - komplexní průzkum celé ZSV (**Wharram Percy**)

Tento přístup výrazně ovlivnil směřování výzkumu i u nás (výzkum ZSV Svídna)

Wharram Percy (North Yorkshire, VB) – rekonstrukce vzhledu zaniklé vesnice

3. Středověká vesnice

- **prameny poznání: RS vesnice** – výhradně archeologie

VS vesnice – hospodářsko-evidenční

– ikonografie

– etymologie

– toponomastika

– archeologie – zásadní přínos!

pomáhají při lokalizaci ZSV

3.1. Raný středověk

- výzkum od 50. let 20. století
- proměnlivá dlouhodobá sídliště
- jednotlivé sídelní buňky neměly stabilní místo – posuny v rámci katastru
- **tzv. DISPERZNÍ OSÍDLENÍ**
- jednotlivé rozptýlené usedlosti byly obklopeny samostatnými zemědělskými plochami
- sídliště situována na příhodných místech – pramenné pánve, břehy řek
- **architektura** – zemnice x stavby s horizontální konstrukcí (obtížně zachytitelné)

struktura osídlení

stará sídelní oblast – souvisle osídlena

vyšší zalesněné polohy – charakter izolovaných sídelních komor

3.2. Vrcholný středověk

- **výzkum** – **Čechy** – srovnání mozaikovitých poznatků z menších odkryvů a povrchových průzkumů s centrální lokalitou (ZSV **Svidna**)
 - **Morava** – rozsáhlé odkryvy několika lokalit (**Pfaffenschlag, Mstěnice, Konůvky, Bystřec, Vilémov**)
- + další **metody průzkumu** – **geodeticko-topografický, geofyzikální, SHP, letecký**

4. ZMĚNY VE STRUKTUŘE OSÍDLENÍ– během 13. a 14. století

- hluboká **proměna společnosti**, rozvoj inovací a technologií
- změna **hospodářského systému**
- **KOLONIZACE** – osídlování nových oblastí, potřeba více orné půdy
- demografický růst
- změna **prostorového chování** – nahrazování RS sídelní struktury sítí **KOMPAKTNÍCH stabilizovaných vesnic** s plánovitým uspořádáním a nově rozvrženou plužinou (**tzv. KOMPAKTNÍ OSÍDLENÍ**)
- v tomto období **mizí doklady sídelní aktivity mimo stávající vesnické jádro**
- **stabilizace vesnických usedlostí a domů** – budovány s dlouhodobějšími záměry
- **právní kodifikace** – německé emfyteutické (zákupní) právo – poprvé doloženo r. 1226 ve vesnici Mury doksanského kláštera na Litoměřicku
- nové uspořádání vesnice se **snáze prosazovalo na čerstvě kolonizované půdě** než ve staré sídelní oblasti, kde byla brzdou tradiční sociálně právní a sídelní struktura

PUSTNUTÍ – někdy byly **přeceněny dlouhodobé hospodářské možnosti krajiny**

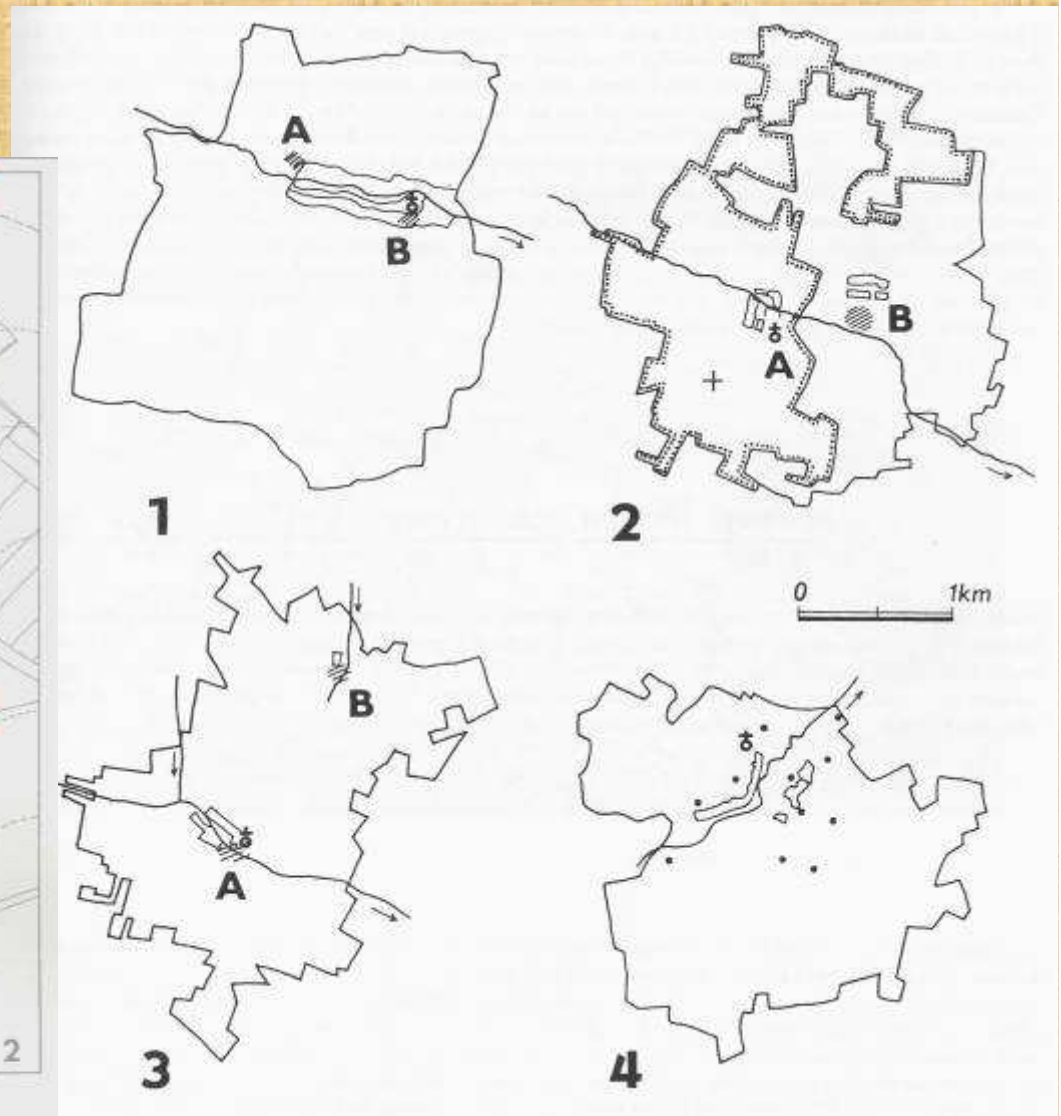
- **méně úrodná půda** ve vyšších polohách, **nedostatek vody**, např. Drahanská vrchovina – **hospodaření se přestalo vyplácet!**
- **zhoršení klimatu** – vesnice byly zakládány během **klimatického optima**
- epidemie či vojenské vpády **nebyly primárním důvodem**
- **strukturální změny** – vznik panských velkostatků = **intenzifikace** (2. pol. 15.-16. století) **a koncentrace zemědělské výroby**

4.1. Změna prostorového chování a stabilizace osídlení

Řestoky, okr. Chrudim

- Osídlení 7./8. - 13. století
- Osídlení 11. - 13. století

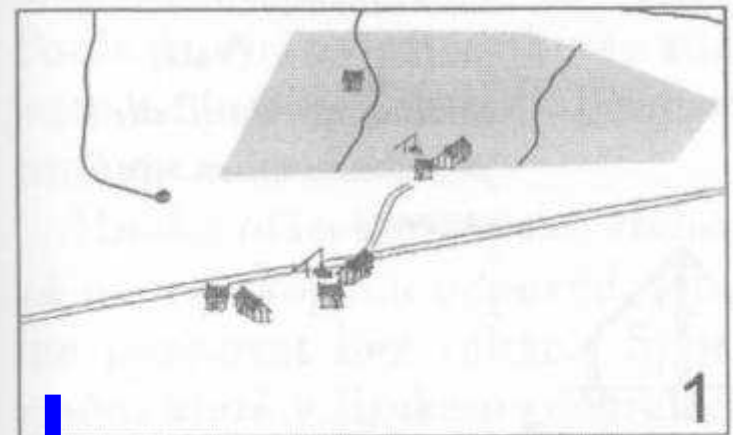
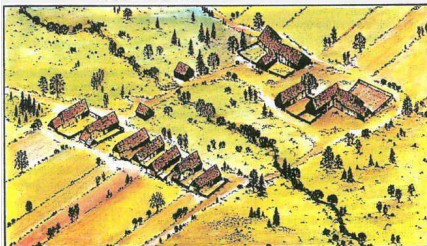
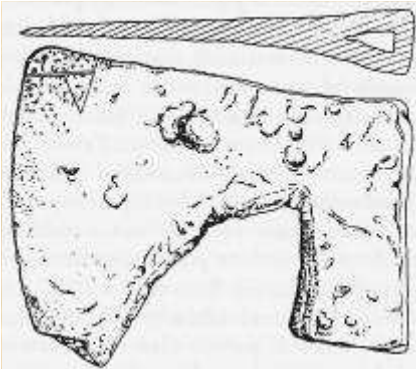

4.2. Zakládání pravidelných vesnic

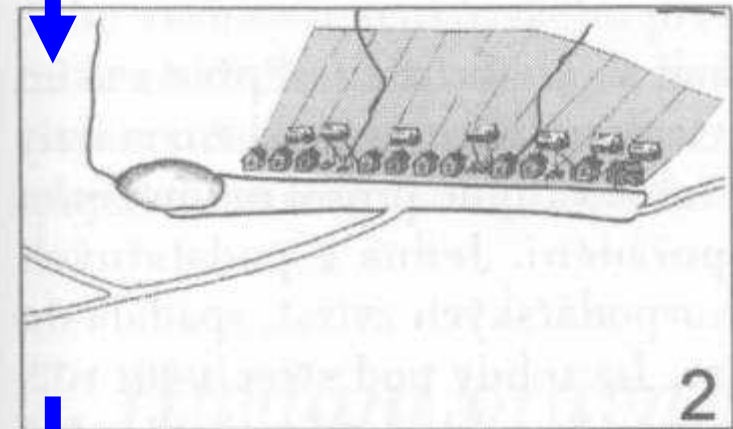
kol. roku 1200
nepravidelné
sídlíště

2. pol. 13. století
počátek vesnice
s pravidelným
půdorysem

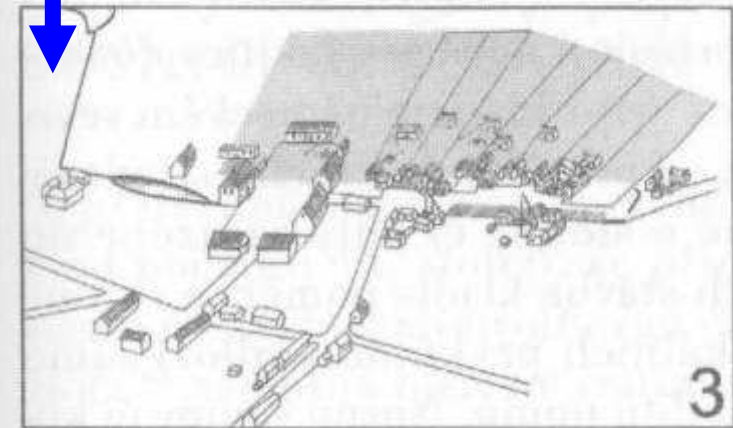
rok 1826
vesnice s
rozlehlým
dvorem

1

2

3

vesnice **Kausche, Dolní Lužice (SRN)** 11

5. Podoba a život vrcholně středověké vesnice

5.1. STRUKTURA

- **dělení prostoru vesnice** → **intravilán** = zastavěný prostor vesnice (náves, cesty, ploty, tarasy, opevnění...)
extravilán = **plužina** = souhrn všech obhospodařovaných zemědělských ploch - rozsah plužiny pro **jednu usedlost 3,5-18 ha**
- **velikost vesnice** – 15 až 30 usedlostí – **velké kolonizační vsi**
– 2 až 3 usedlosti = **tzv. sedliště**
- **další stavby** – vedle usedlostí i **stavby nižších soc. skupin** (**chalupy** domkářů a zahradníků)
 - **kostel se hřbitovem** obehnaným zdí
 - **tvrze a rezidenční dvory** – na okraji či v blízkosti vsi
 - **vodní mlýny, zakládání rybníků**

5.2. HOSPODÁŘSTÍ A ZEMĚDĚLSTVÍ

- **na polích se pěstovalo** – žito, pšenice, proso, ječmen, pohanka, oves, hrách, čočka, len, konopí...
- **nářadí v zemědělství** – pluh, brány, srp, kosa, motyka, sekera, vidle, cep, hrábě, rýč...
- **chov domácího zvířectva** – hovězí dobytek, prase, ovce, koza, kůň, osel, pes, kočka, drůběž, kachna...

Další mimozemědělské aktivity

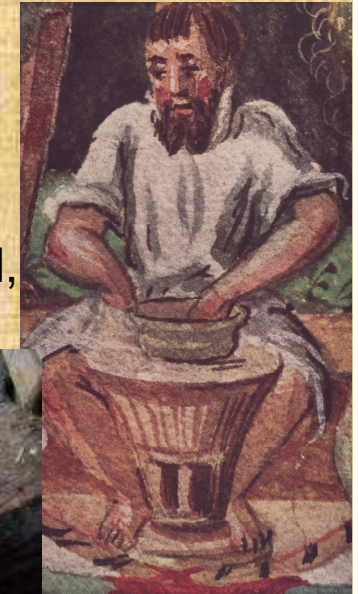
lov – malý význam – dokládají zbraně ve vesnickém prostředí

- **rybolov** – nálezy háčků, závaží sítí
- **včelařství** – rozvoj od 11. století
- **mýcení a žďáření lesa** – získávání nové orné půdy, stavební materiál, výroba domácích nástrojů

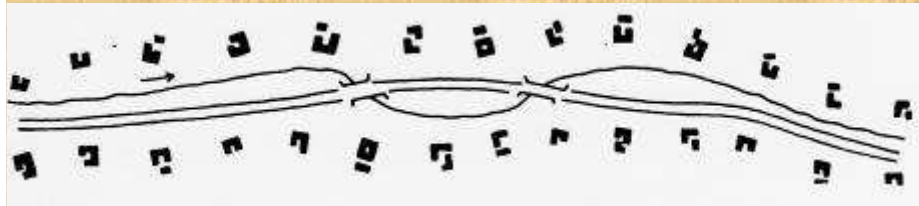
Řemesla

postupně se stahují do měst – vyšší poptávka

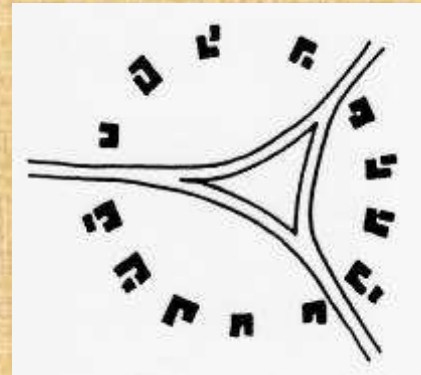
- **kovářství** – výroba a oprava poškozených nástrojů
– pracovní nářadí: kleště, kladivo, kovadlina
- **textilní výroba** – dokládají nálezy závaží od stavů, přesleny, nůžky
- **hrnčírství** – nálezy pecí
- **koželužství** – obuvnictví – nálezy šidel, kladívek
- **výroba dehtu a vápna**
- **pekařství**

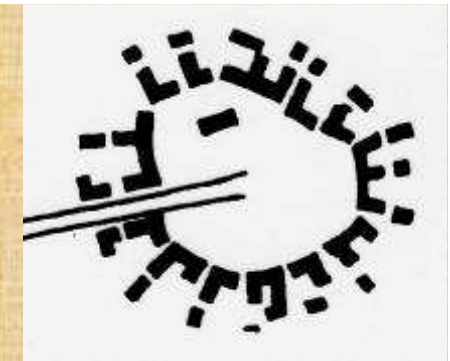
Půdorysné druhy vsí

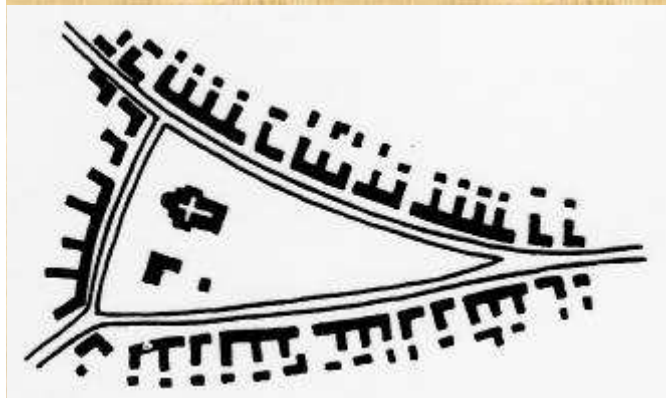
lesní lánová ves

lesní lánová návesní ves

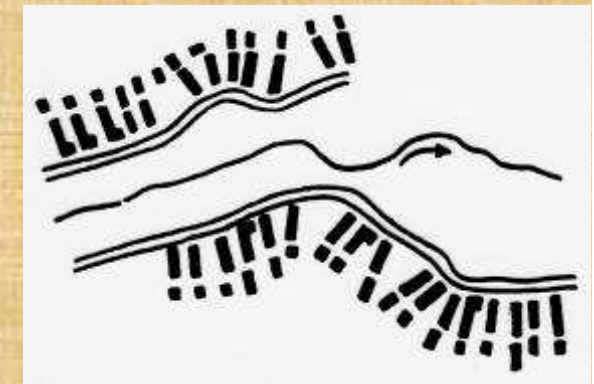
okrouhlice

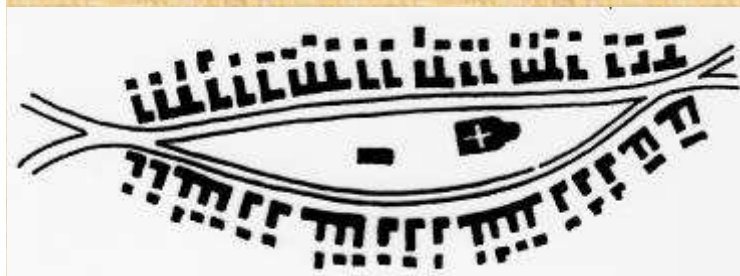
návesní ves (návesovka)

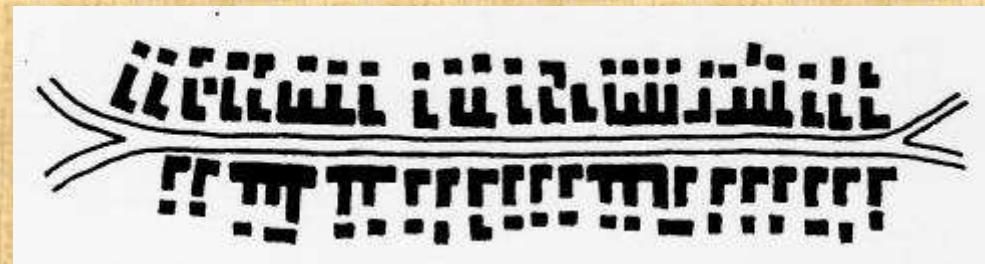
ulicová ves (ulicovka)

ves s řadovým půdorysem

silniční návesovka

silniční ves (silnicovka)

Plužina

- souhrn **všech** individuálně obhospodařovaných **zemědělských ploch**
- **ekonomický základ** každé vesnice
- vesnice se zpravidla nacházela **uprostřed plužiny**
- **tvar plužiny** – závislý na reliéfu krajiny a způsobu rozdělení pozemkové držby

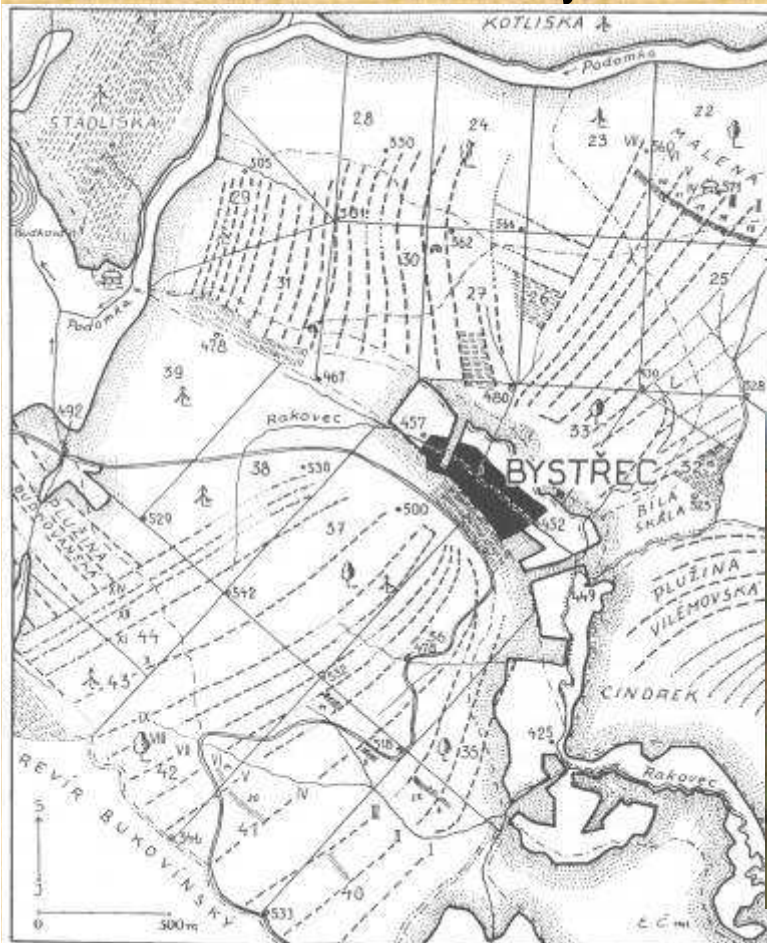
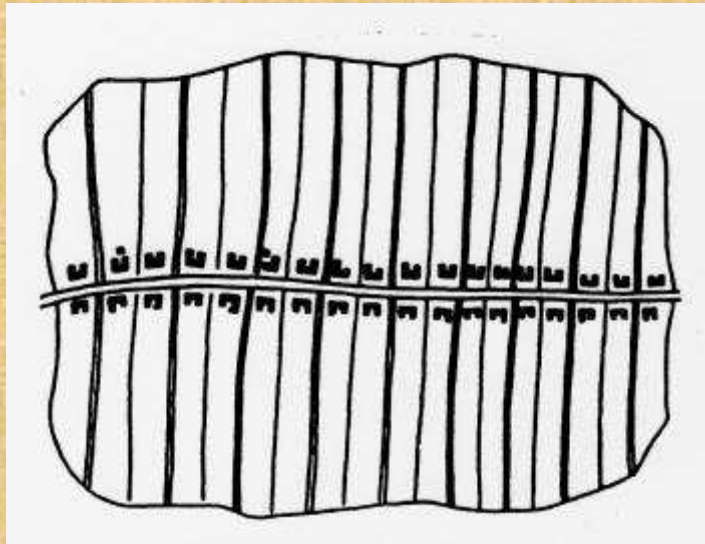
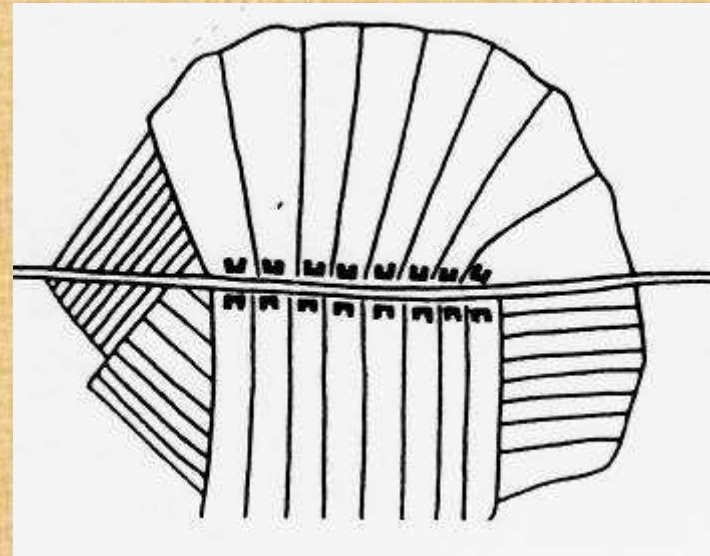

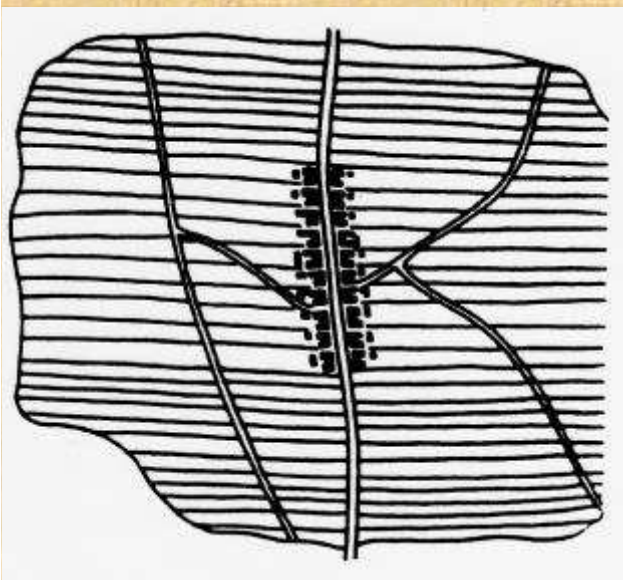
Schéma různých typů plužin

záhumenicová plužina

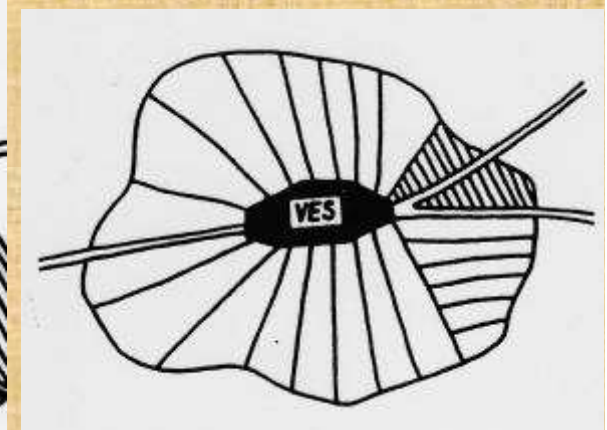
**záhumenicová plužina klínová (severně)
a pásová (jižně) s třemi přídatnými traťemi**

délková plužina

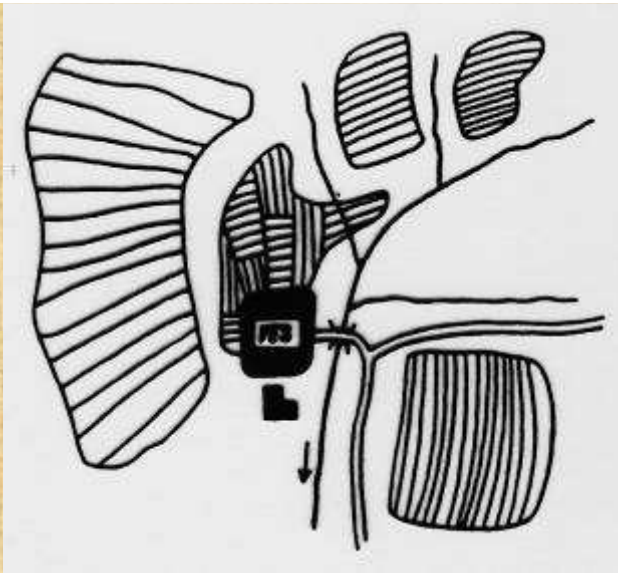
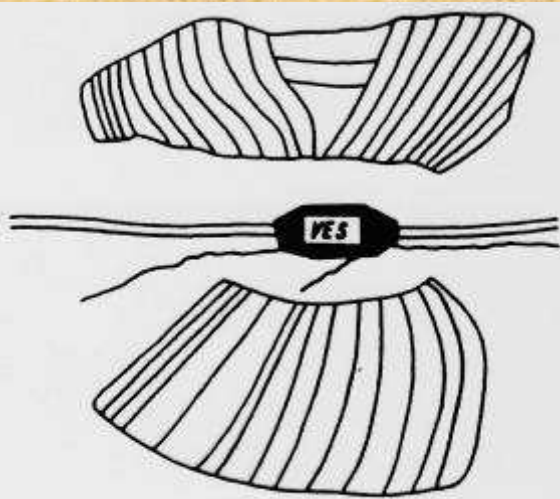

traťová plužina

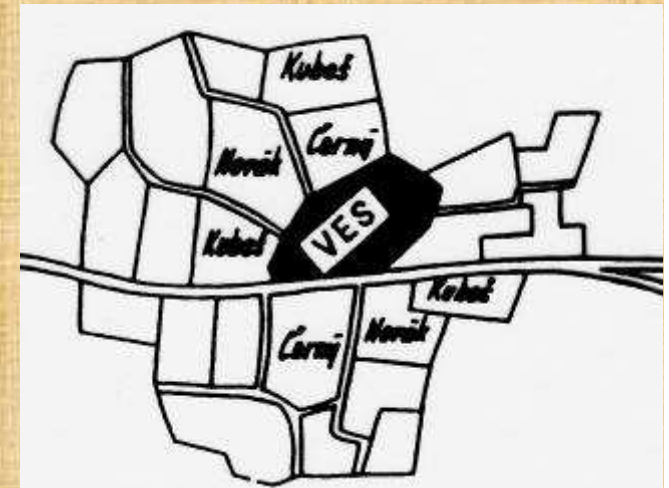
kompaktní plužina

rozštěpená plůžina

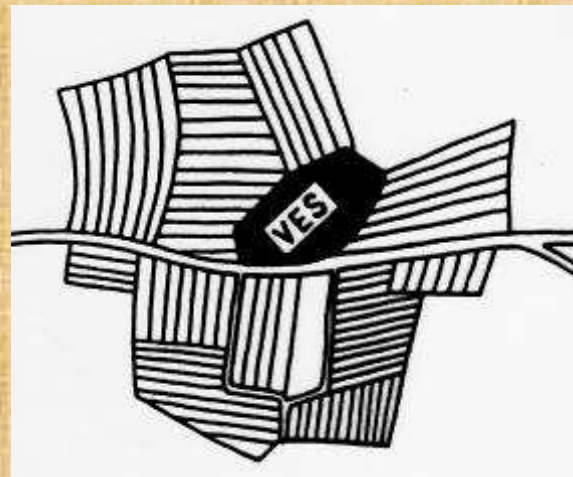
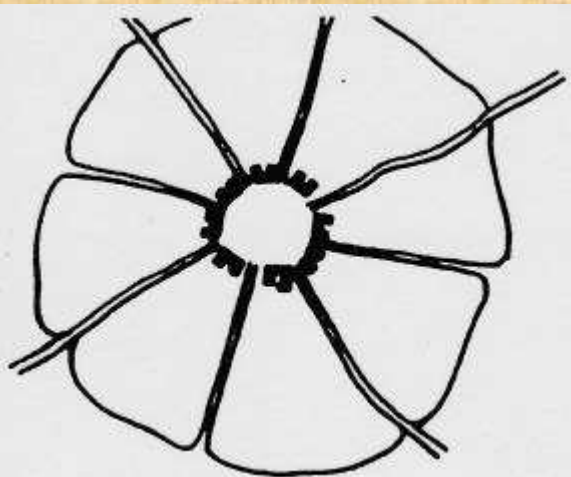

rozptýlená plůžina

úseková plůžina

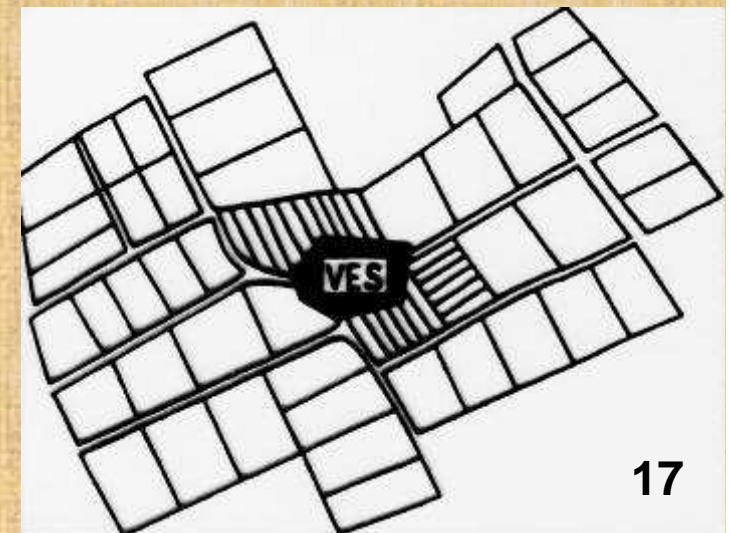

paprščitá záhumenicová plůžina

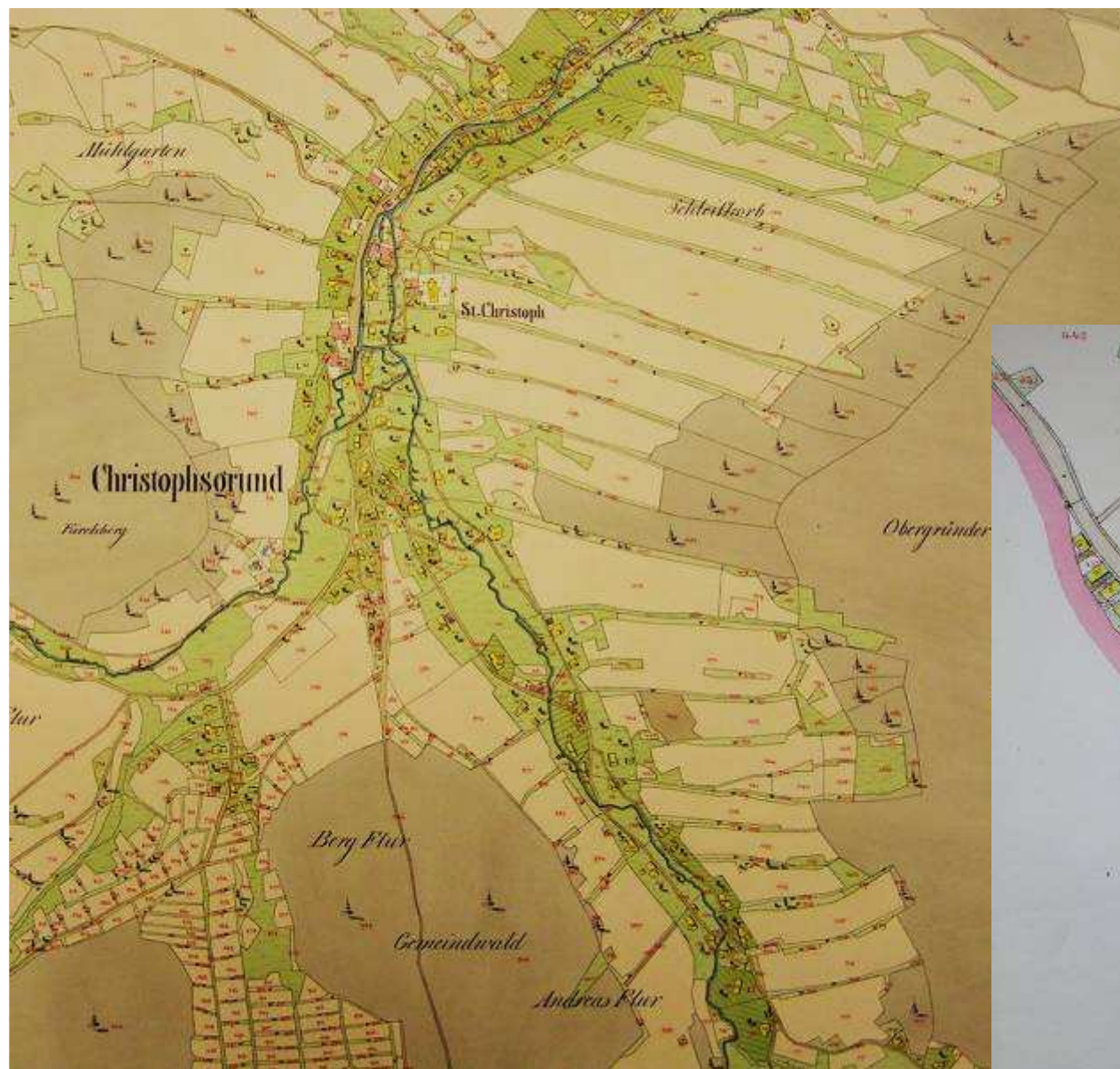

plůžina dělených úseků

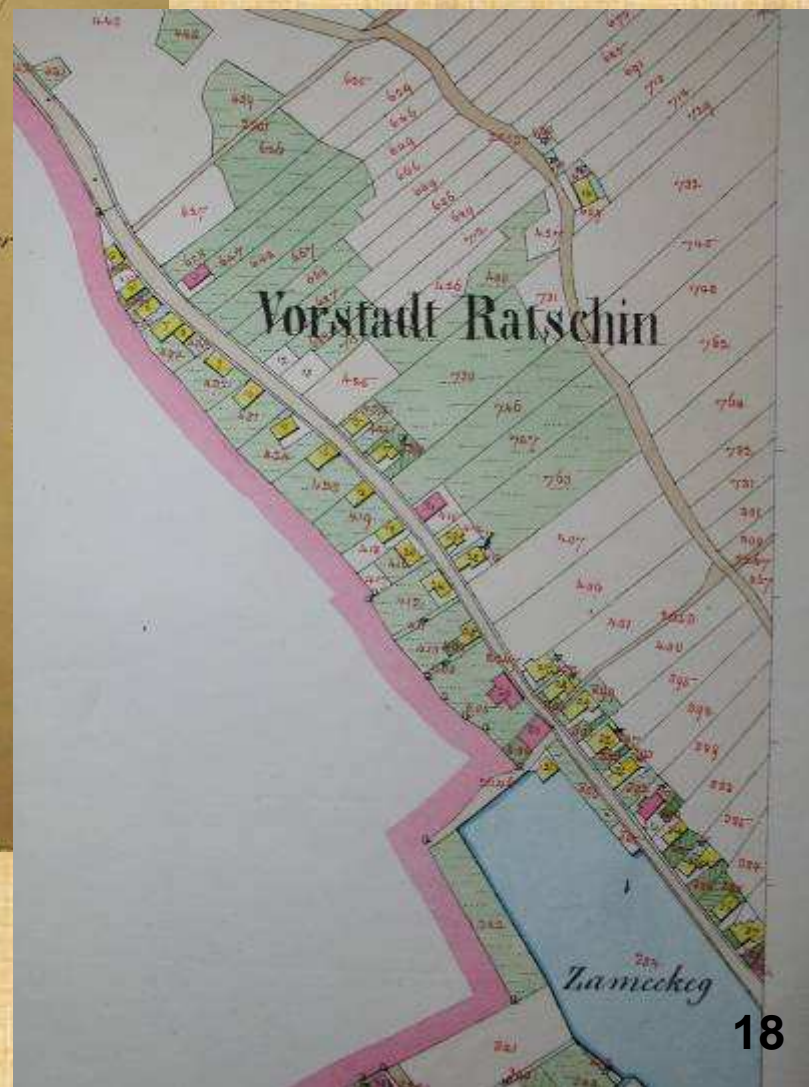
plůžina zcelených úseků

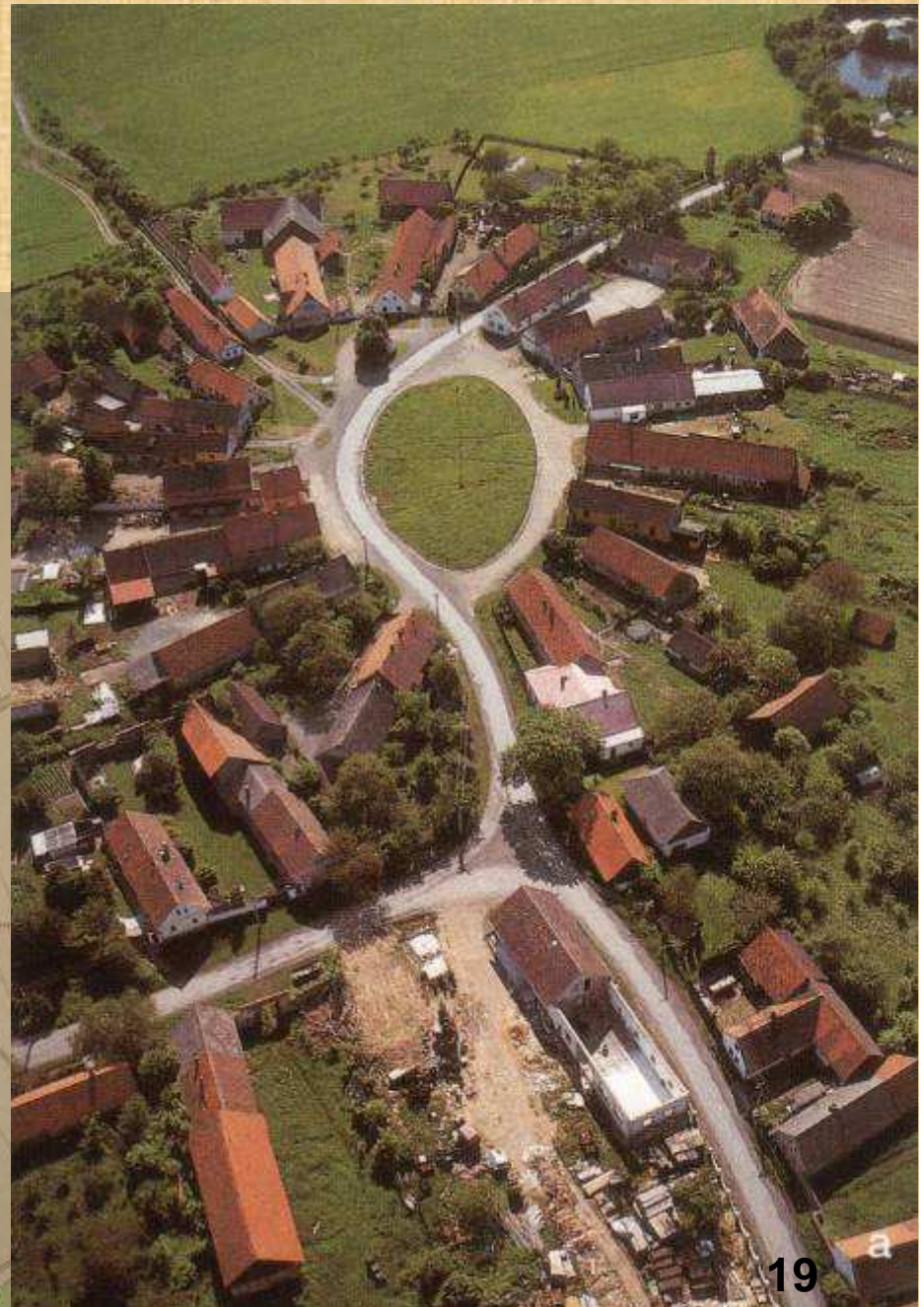
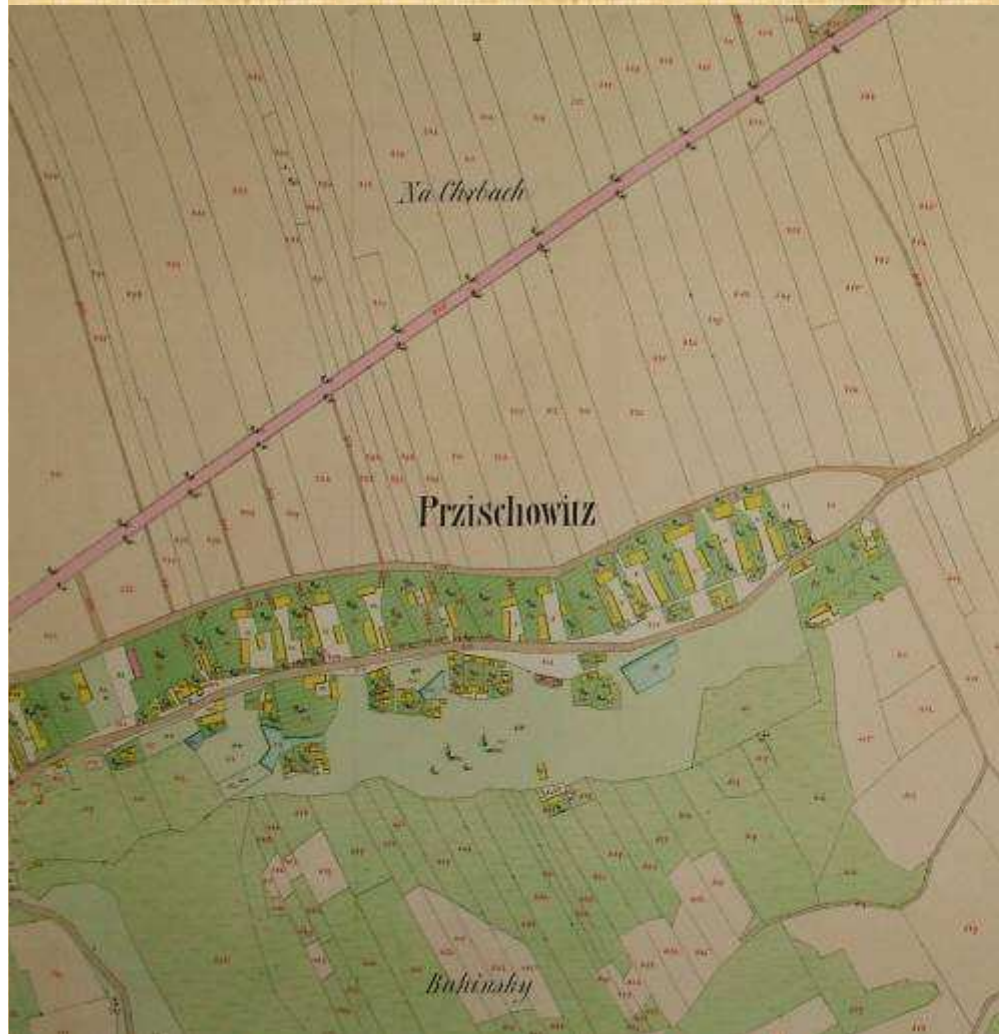
**předměstí Lomnice n. P.
(okr. SM), 1842**

Kryštofovo Údolí (okr. LBC), 1843

Příšovice (okr. LBC), 1842

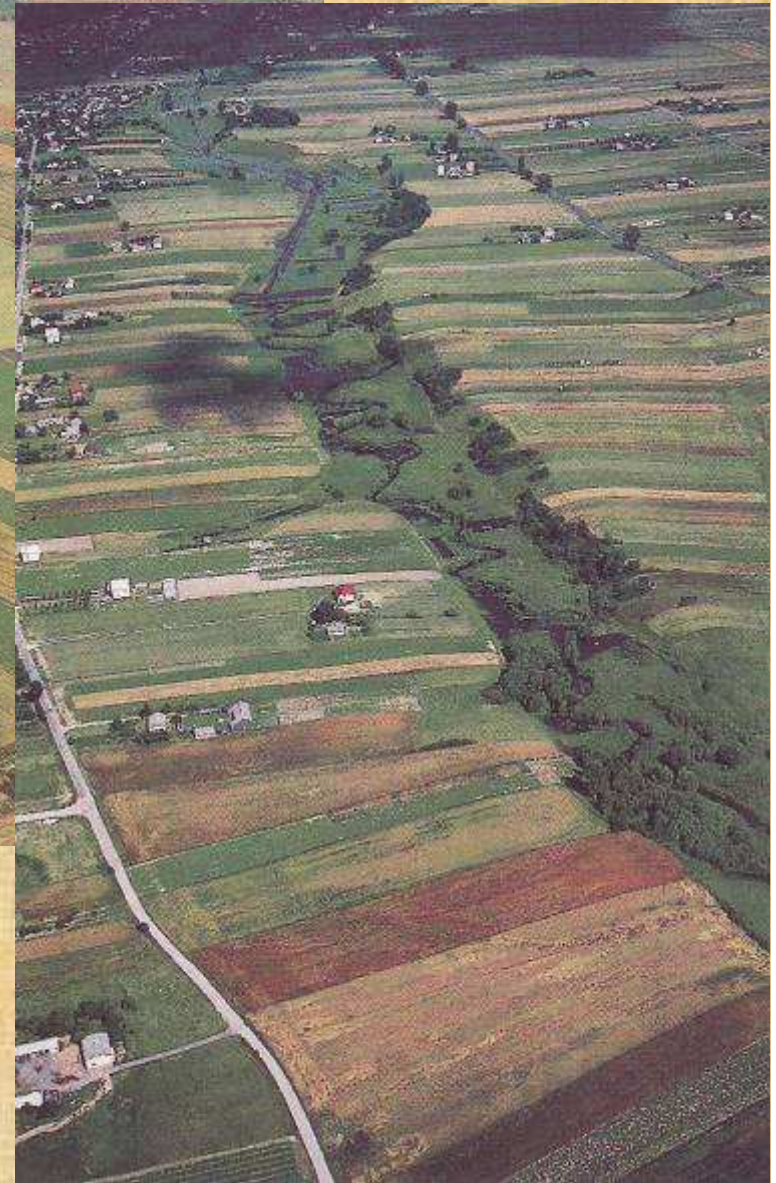
Bezgenriet (SRN)

Stružnice (CL)

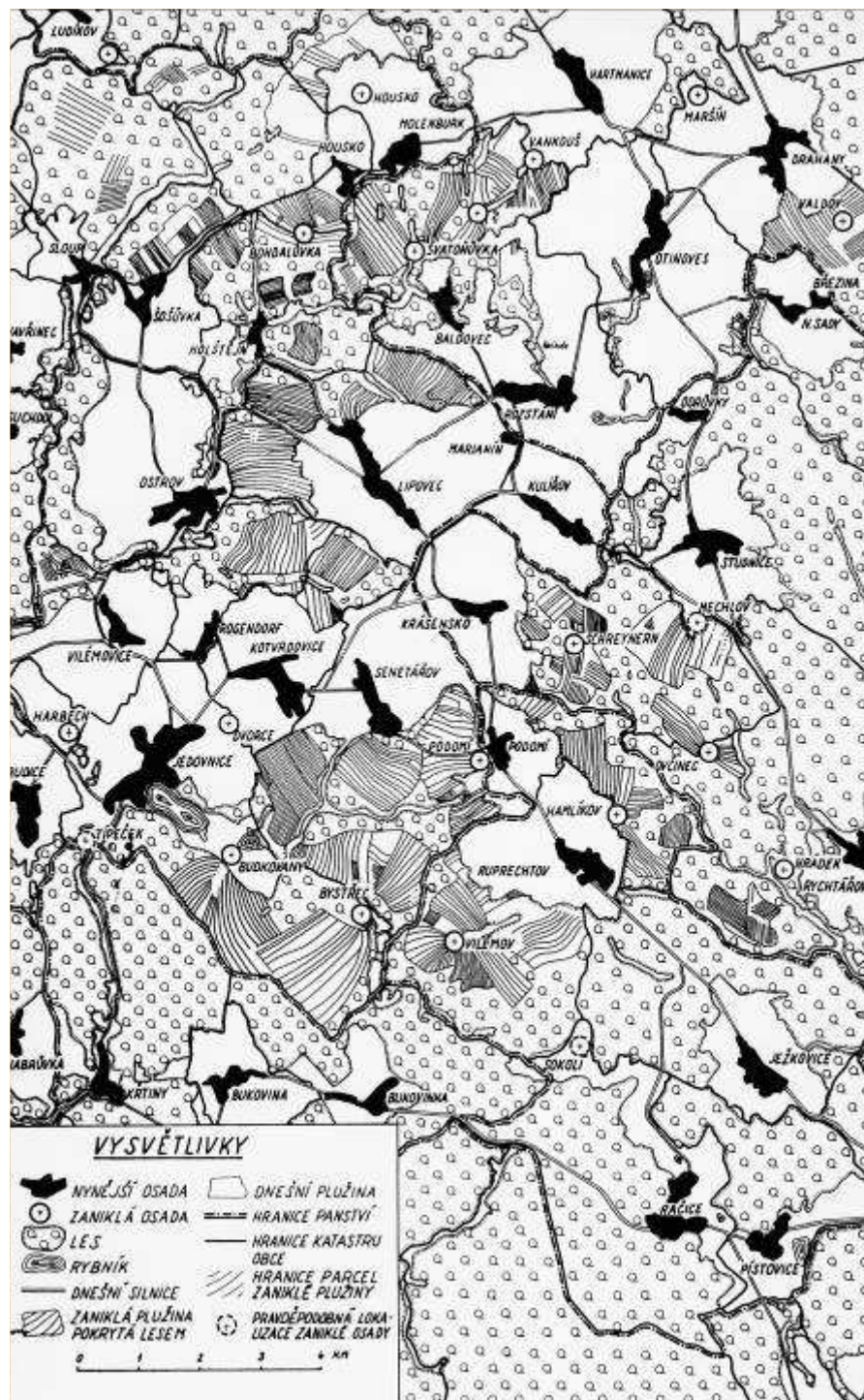

okolí Hannoveru (SRN)

okolí Lublinu (PL)

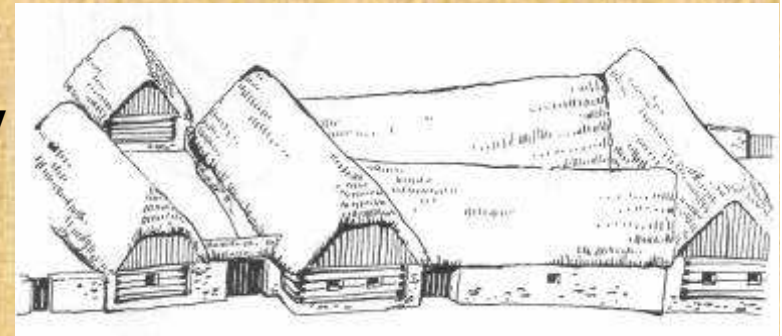
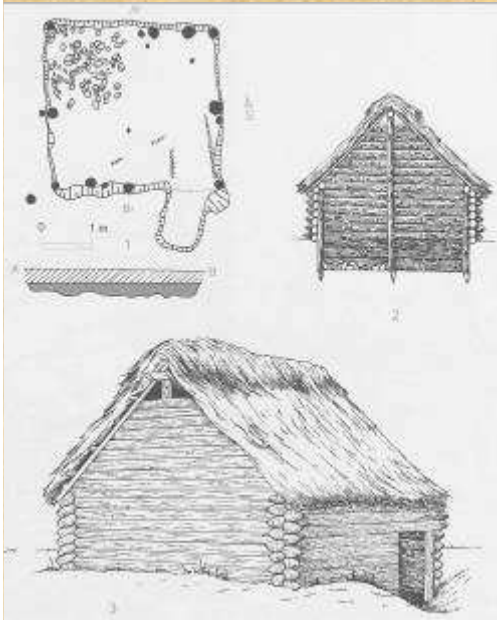
Zaniklé středověké osady a plužiny na Drahanské vrchovině

6. Středověký vesnický dům

- poznání čerpáme

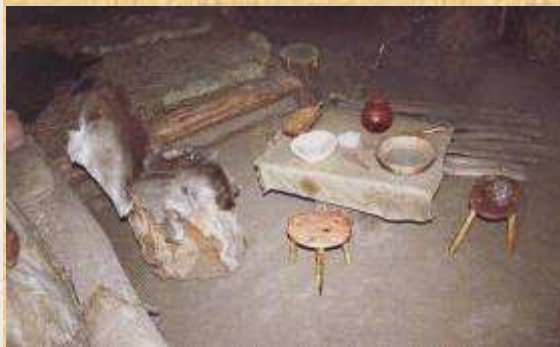
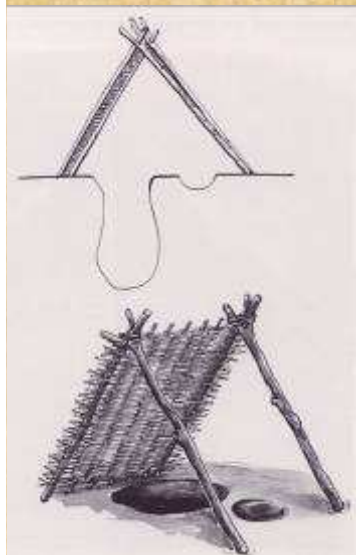
- archeologie
- méně písemné prameny
- ikonografie

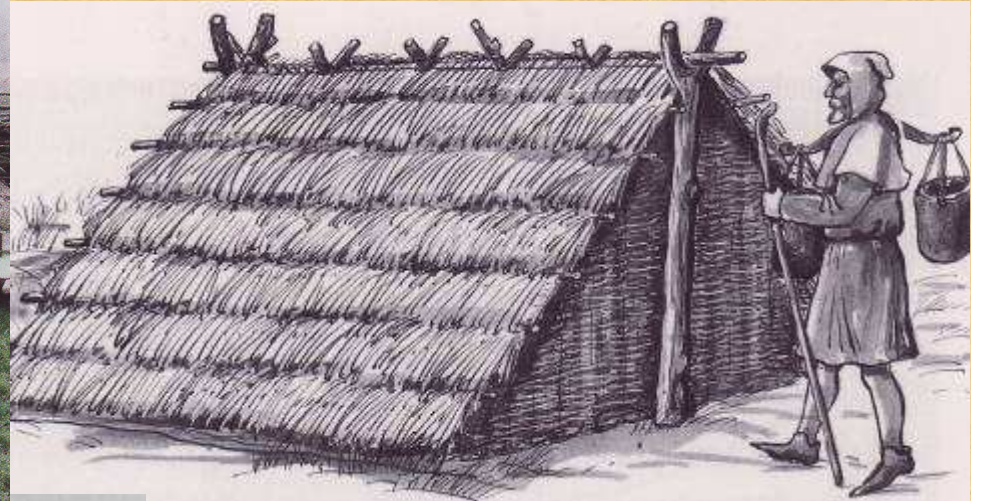
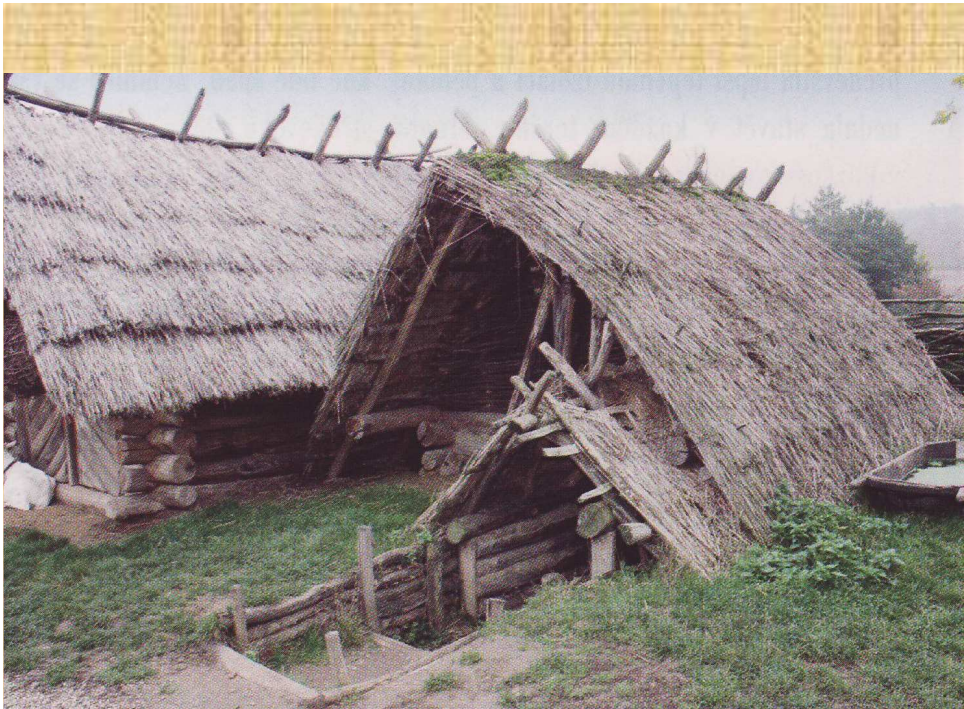

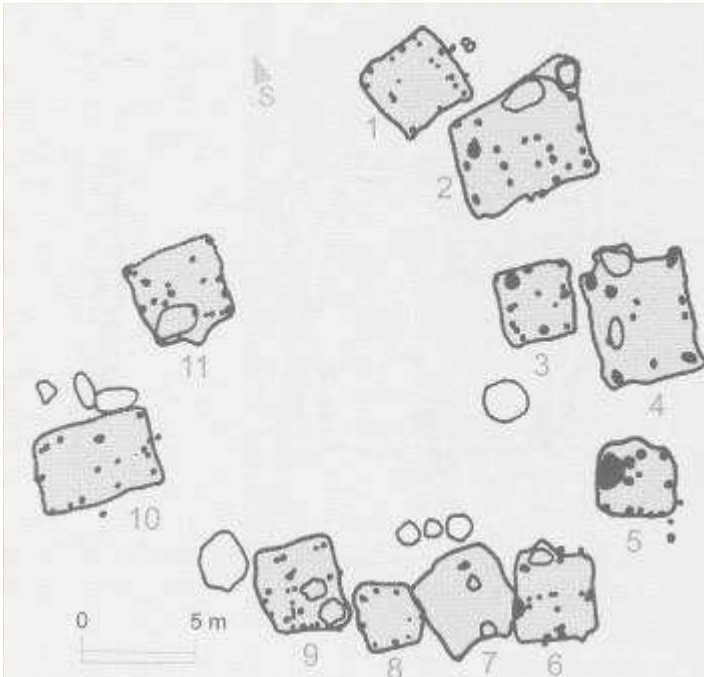
dosud stojící pozdně středověké stavby

6.1. Raný středověk

- jednodílné zahloubené **čtvercové zemnice** (cca 4x4 m) s ohništěm či pecí v rohu
- **nadzemní stavby**
 - archeologicky obtížně zachytitelné
 - **konstrukce** – roubená
 - drážková
 - vyplétaná

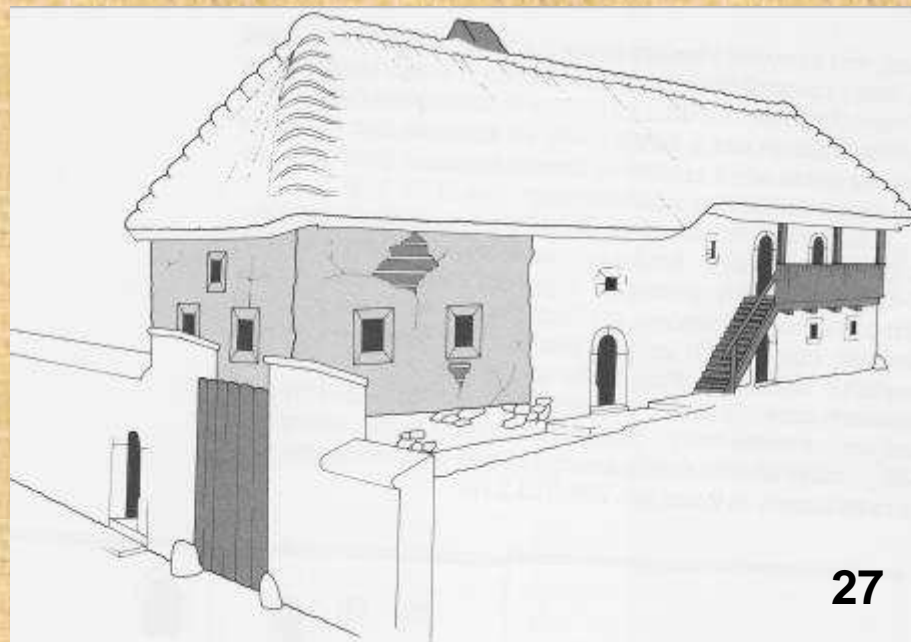
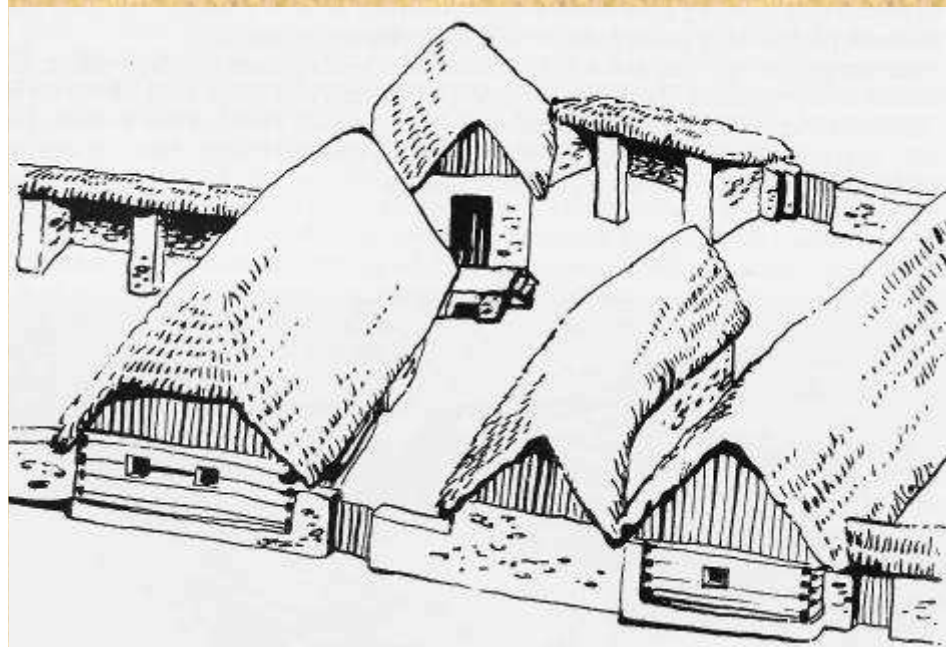
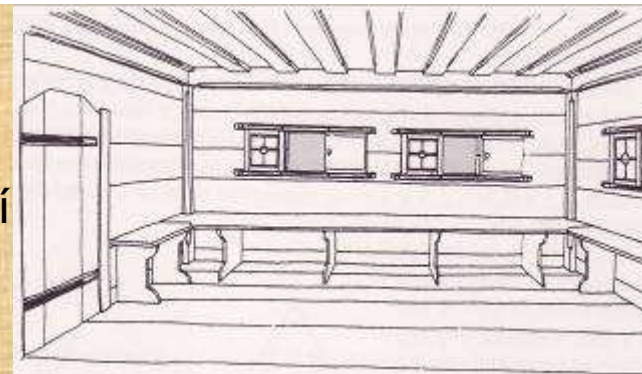

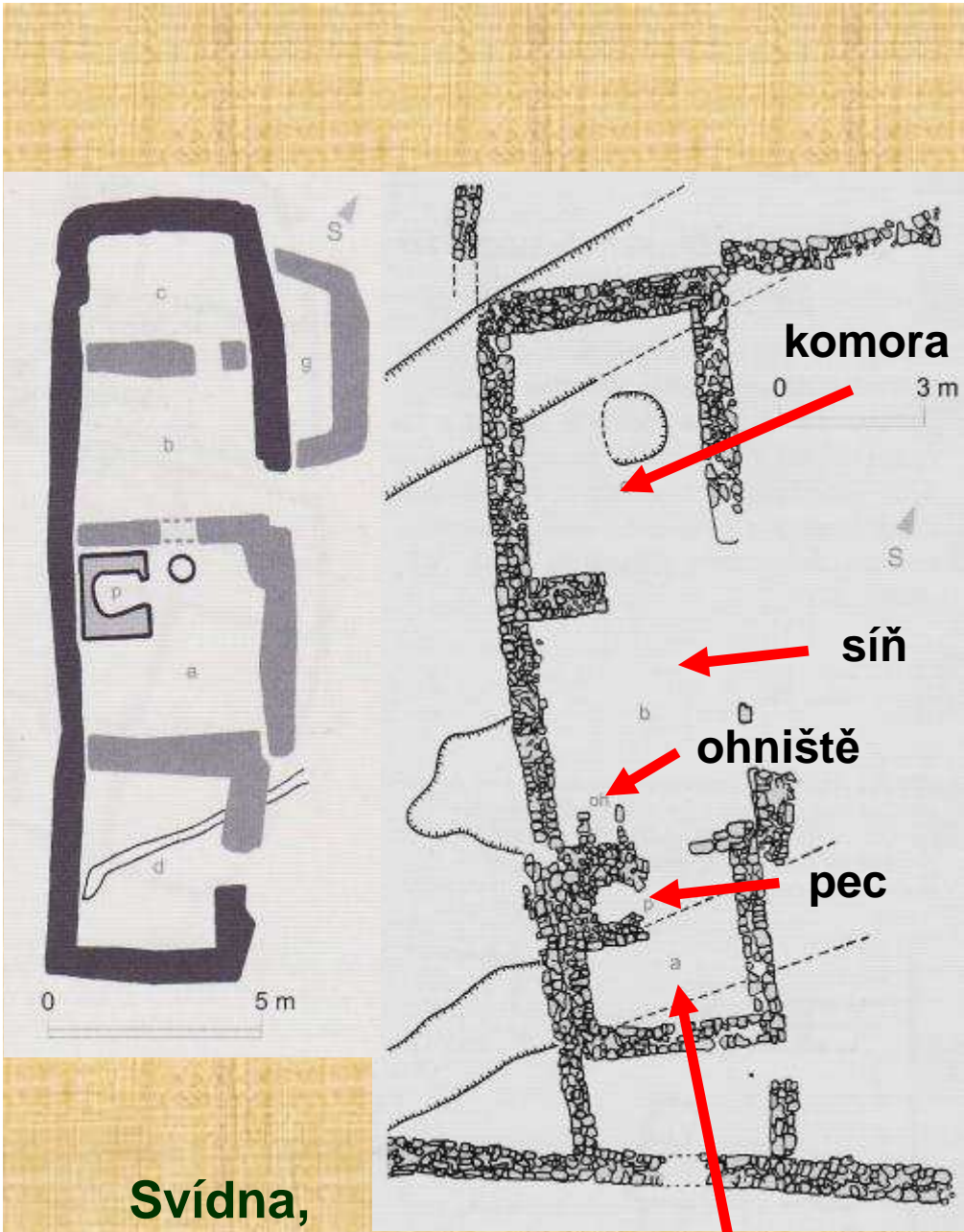

6.2. Vrcholný středověk

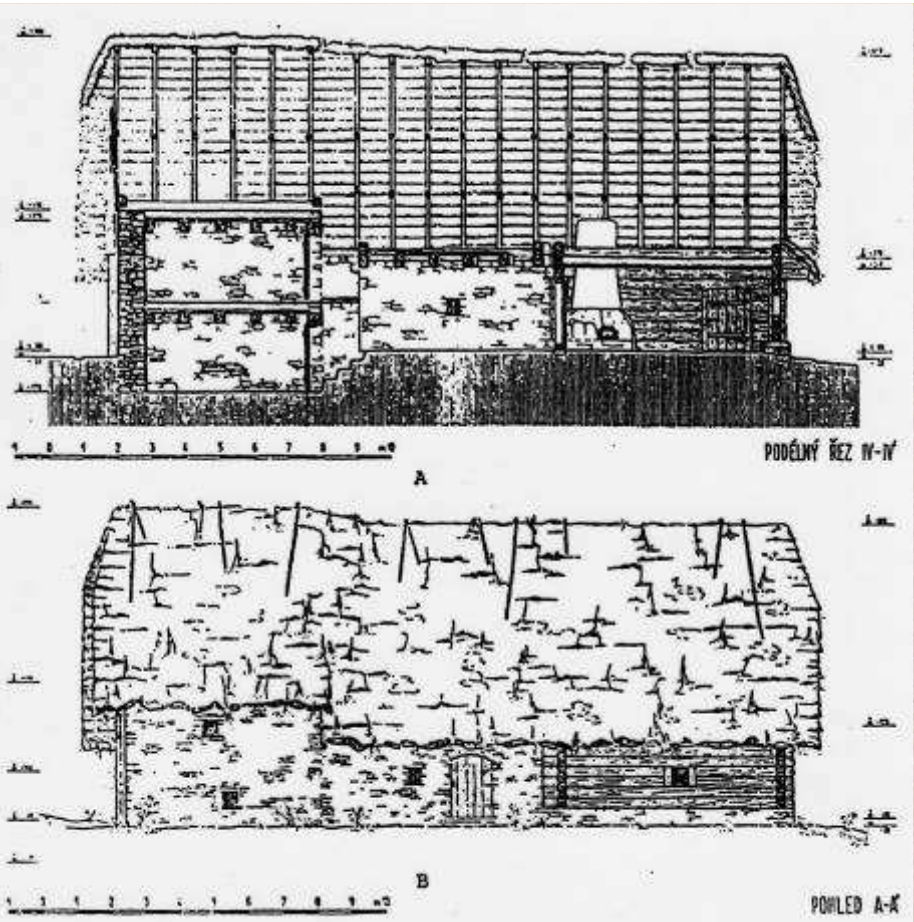
- domy stavěny s dlouhodobějším záměrem – **kámen**
- ve **13. století** se vytvořily základní typy domů i usedlostí
- **tři základní díly domu** – jizba, síň, komora
- **JIZBA** – obytné jádro domu
 - vytápěná kamennou či hliněnou pecí
 - od konce 15. st. – změna dymné jizby na **SVĚTNICI** vytápěnou kachlovými kamny
- **SÍŇ** – komunikační, případně skladovací prostor
- **KOMORA** – částečně zahlobená – skladovací prostor
- další hospodářské prostory – **chlév, špýchar, kůlny**
- **tzv. lochy** – chodbovitě podzemní prostory, skladovací prostor, úkryt v nebezpečí

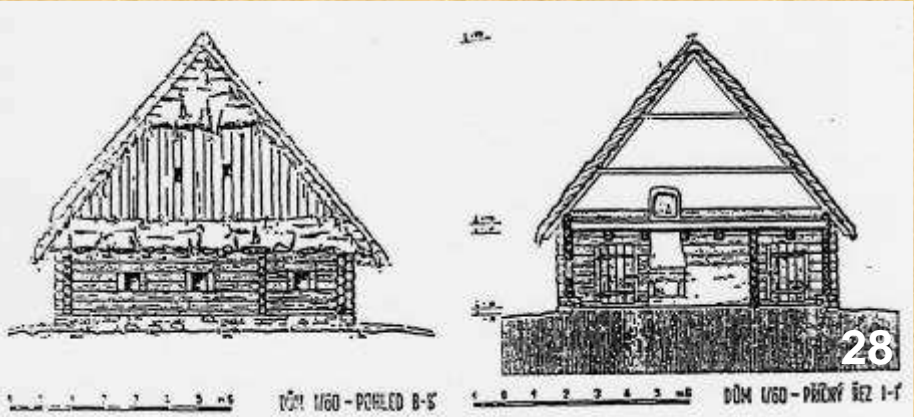

**Svídna,
trojdílný dům**

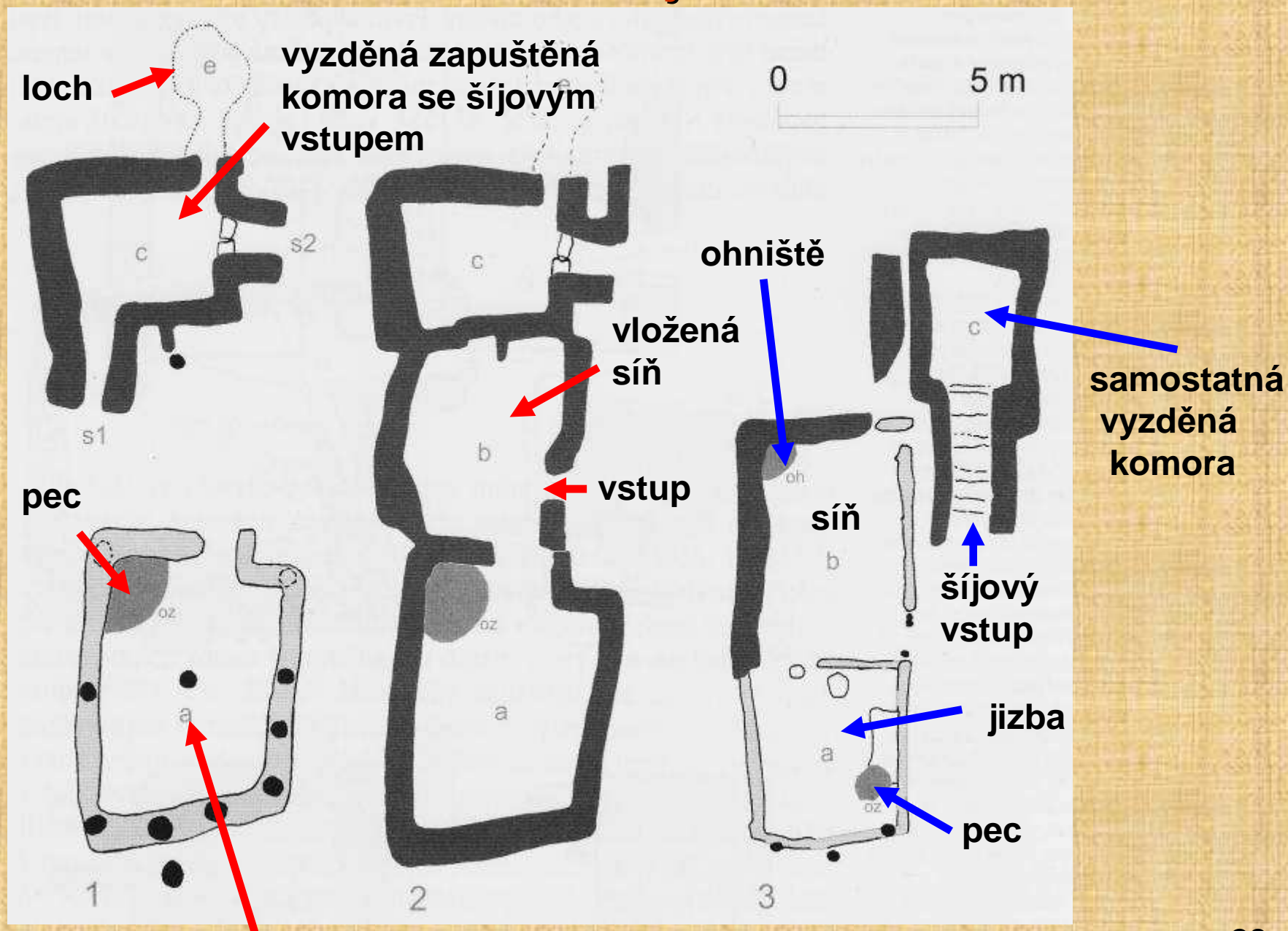
jizba

Pfaffenschlag

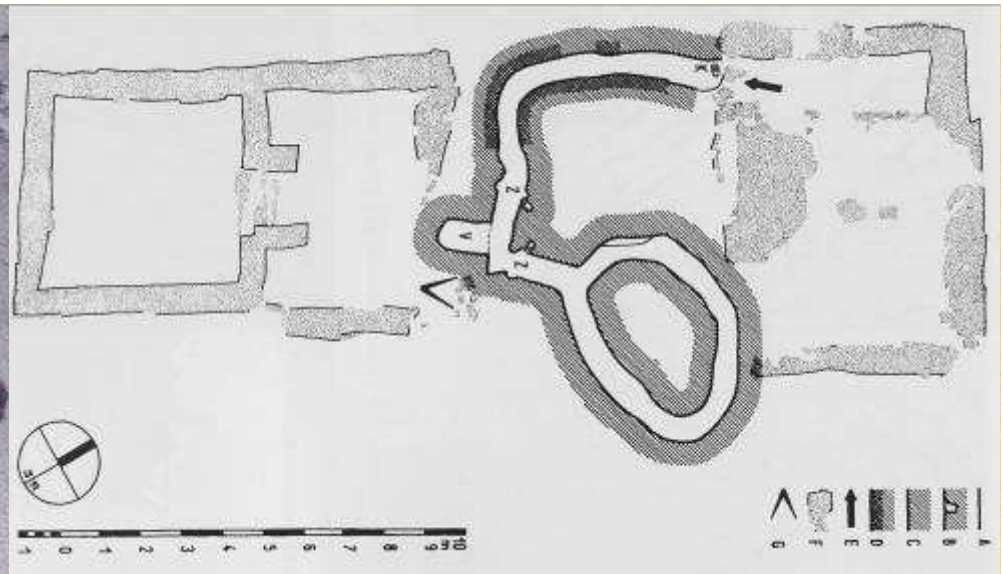
6.2.1. Geneze trojdílného domu

samostatná jíizba sloupové konstrukce

Mstěnice – trojdílný dům

podzemní chodba (tzv. loch)

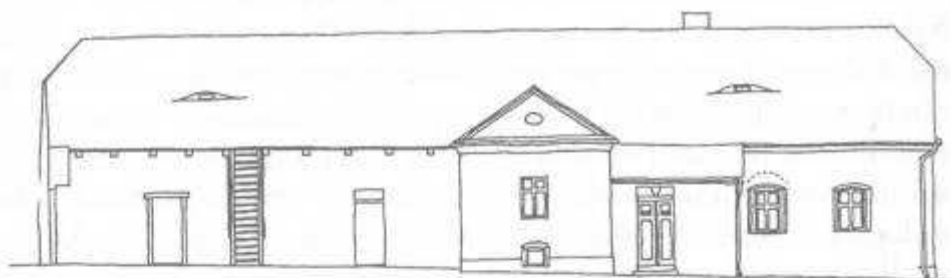
suterén zděného špýcharu

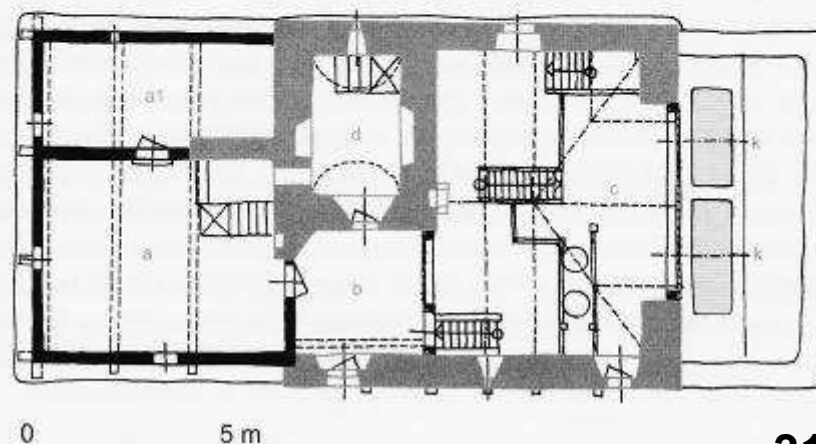
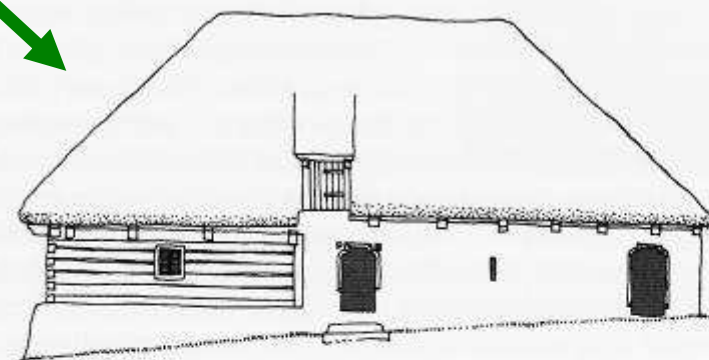
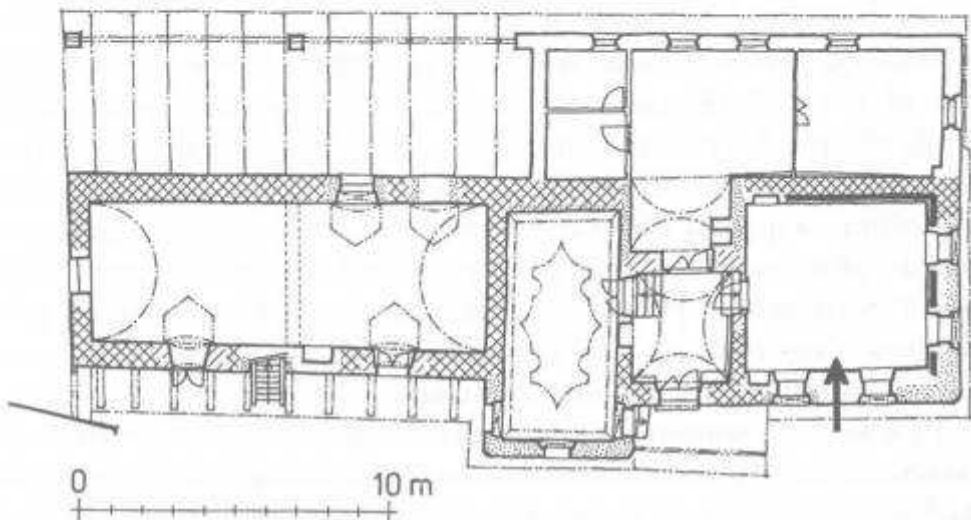
7. Nejstarší stojící vesnické domy

Písečné u Slavonic, dům
se špýcharem ze 16. století

Bláhova Lhota č.p. 5
na Sedlčansku, 16. století

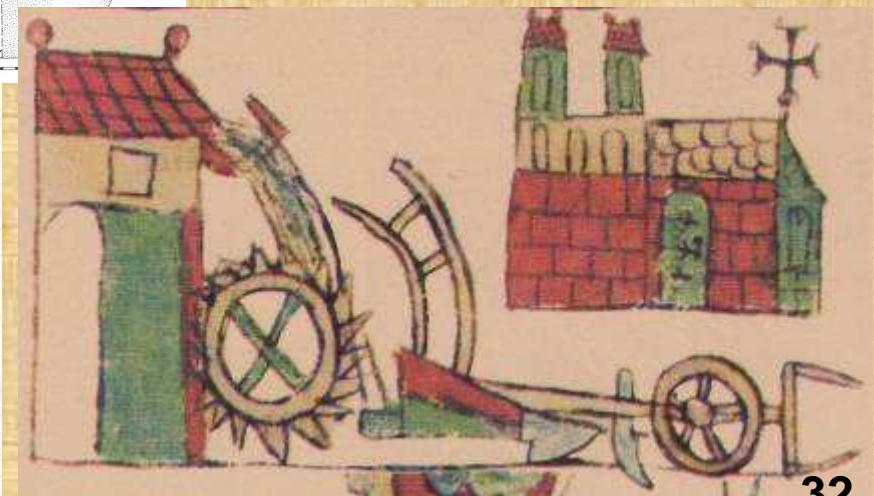
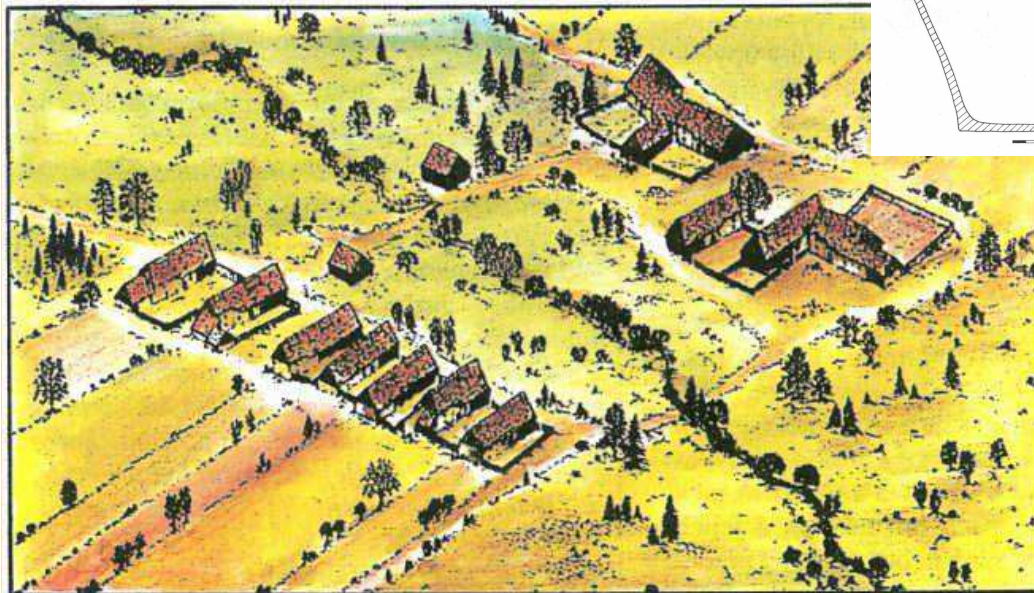
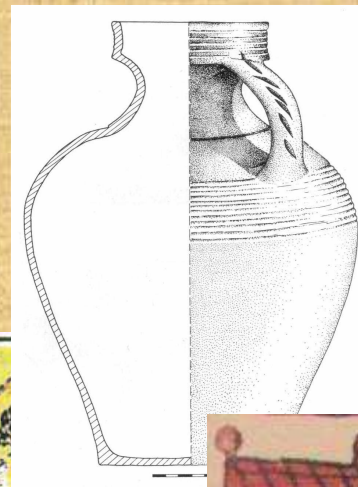

Saky, roubená komora, 1496

8. Prameny pro výzkum středověkého vesnického osídlení

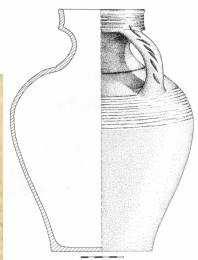
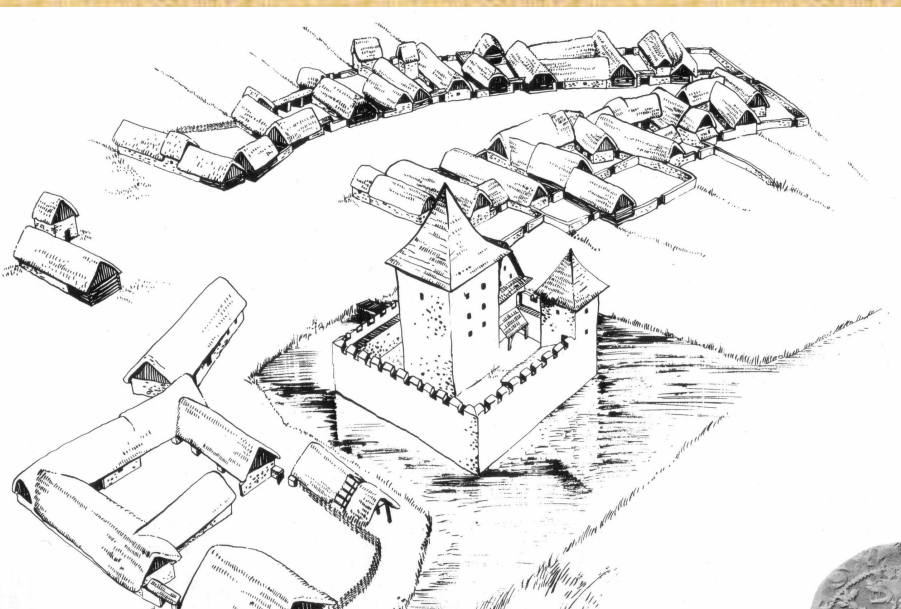
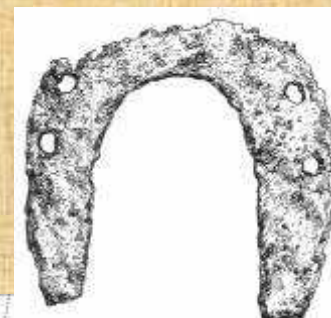
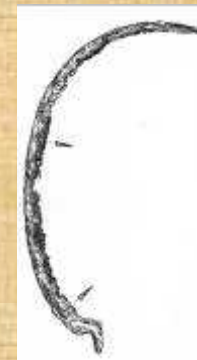
- archeologie
 - ikonografie
 - toponomastika
 - písemné prameny
- ↙ nálezy movité
↘ nálezy nemovité

8.1. Archeologie

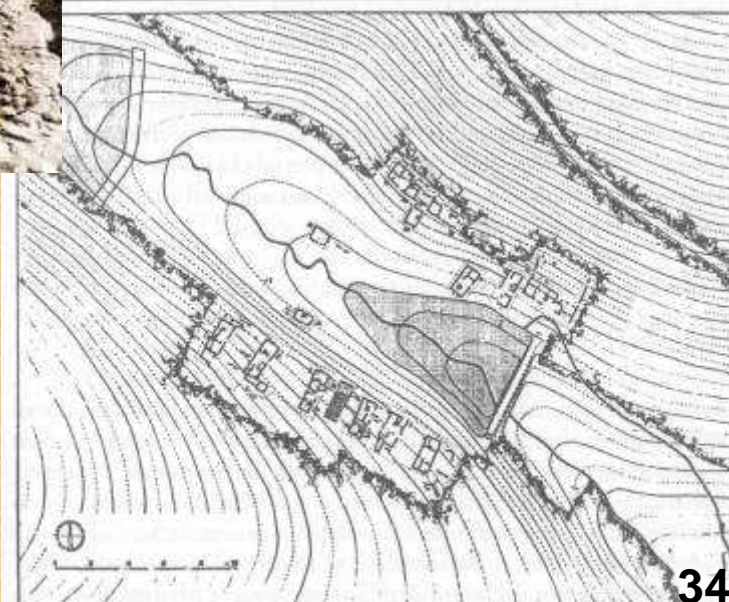
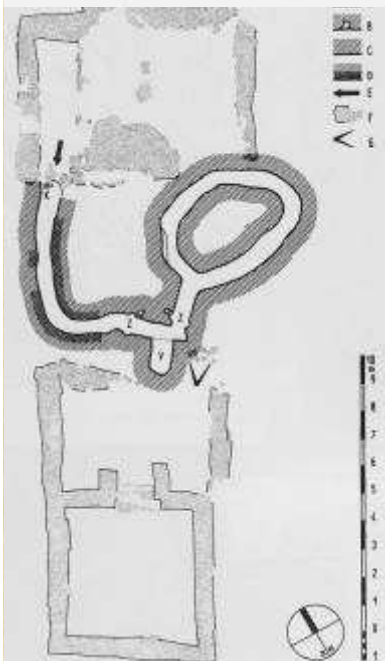
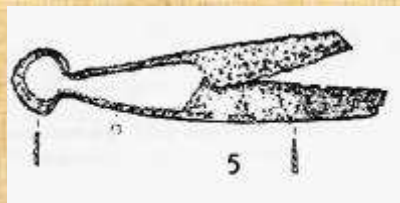
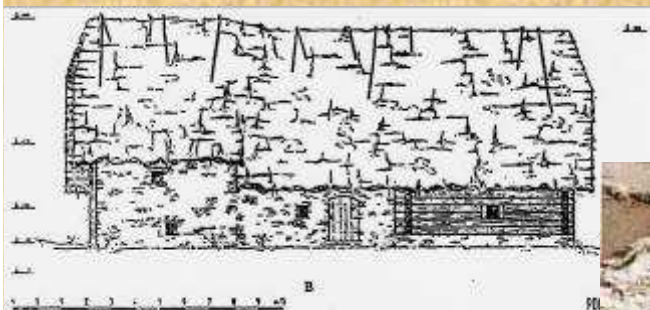
Mstěnice – výzkum 1960 – dosud,

- **Vladimír Nekuda, Rostislav Nekuda**
- vesnice byla vystavěna na místě RS sídliště (10.-1. pol.13. st.)
- vesnice existovala od **2.pol.13.st.-15.st.** – zánik spojován s vojenským tažením Matyáše Korvína proti Jiřímu z Poděbrad v r. **1468**

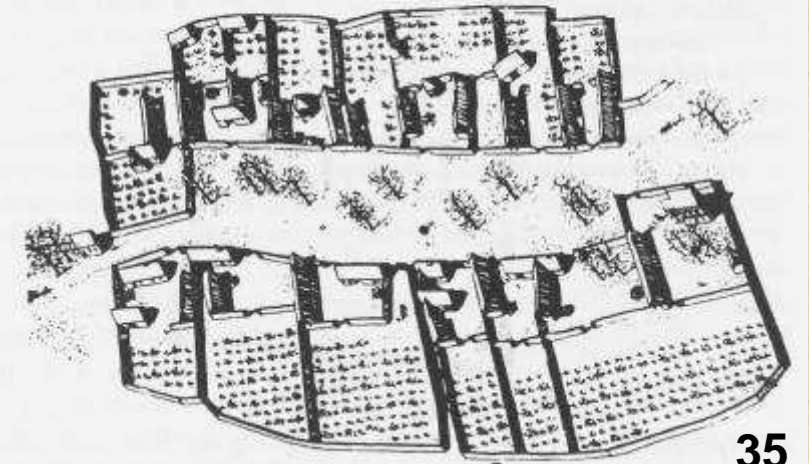
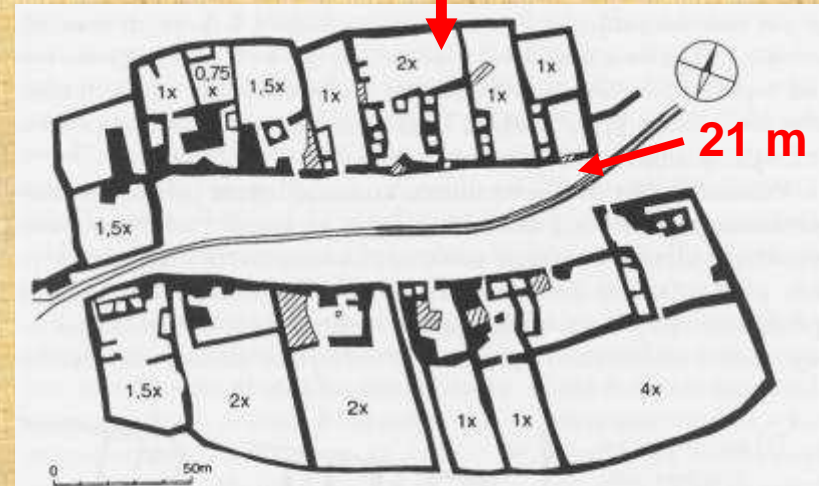
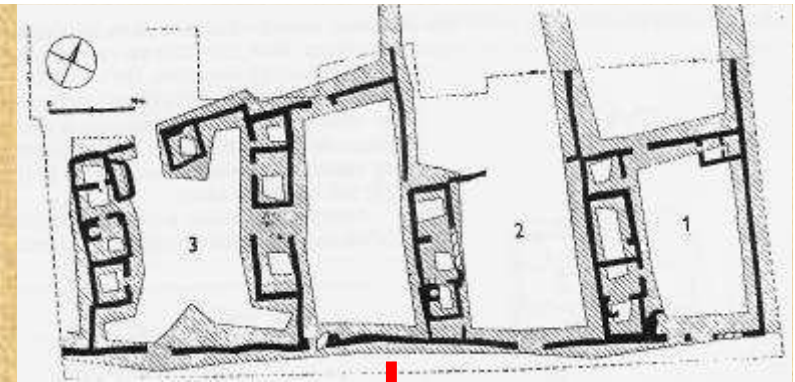
Pfaffenschlag – výzkum 1960-1971

- **Vladimír Nekuda**, publikace vyšla v roce 1975
- vesnice byla založena na RS sídlišti (11.-pol.12. st.)
- vesnice existovala **konec 13.-1.pol.15.st.**, zánik se někdy spojuje s husitským vpádem v r. **1423**,
- **první komplexně prozkoumaná ZSV v ČR**

Svídna – výzkum 1967-1973

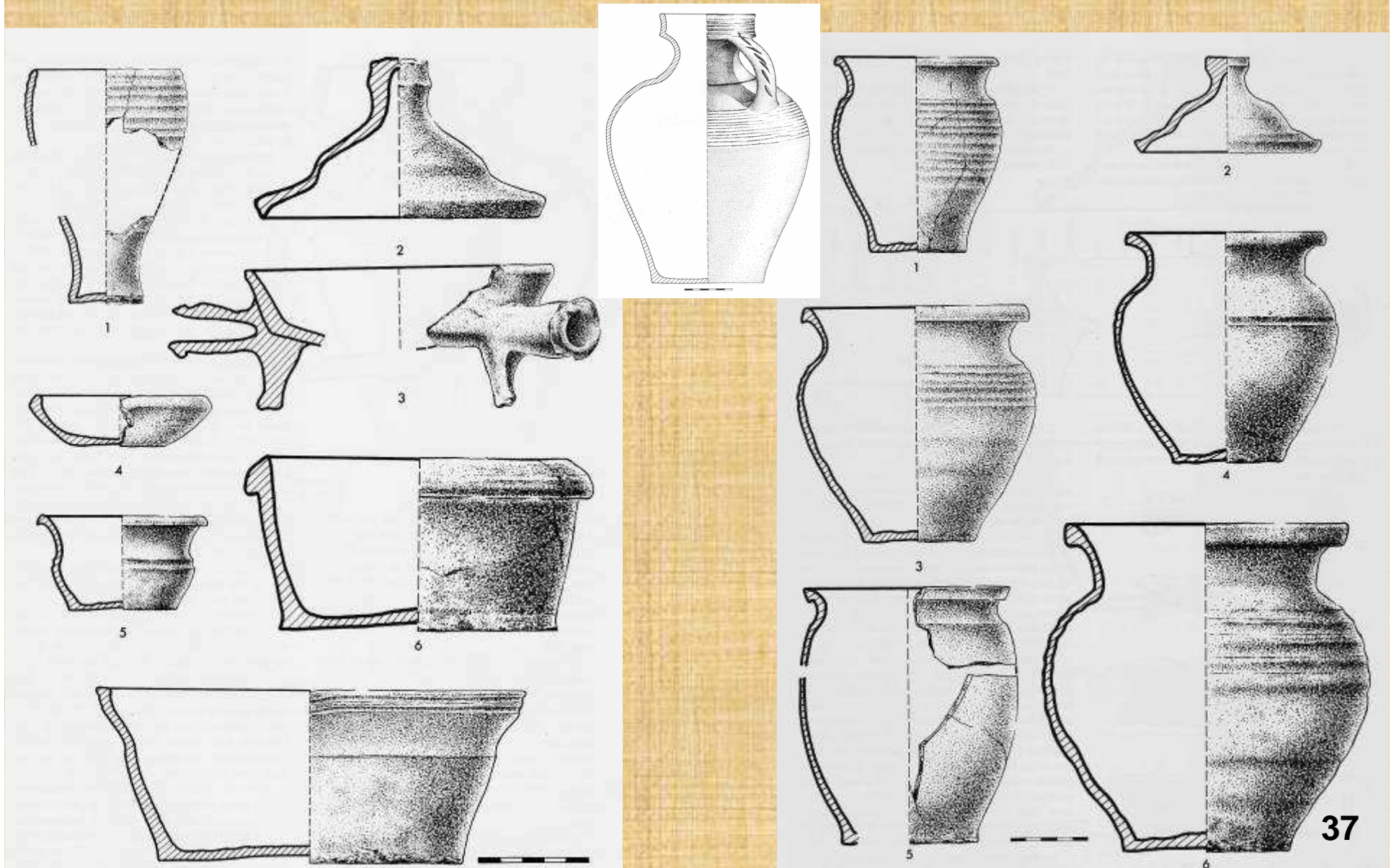
- **Zdeněk Smetánka**, publikace vyšla v roce 1988
- vesnice byla založena na „zeleném drnu“
- vesnice existovala od přelomu **13./14.-poč.16.st.**
- v Čechách **jediná rozsáhleji zkoumaná ZSV**

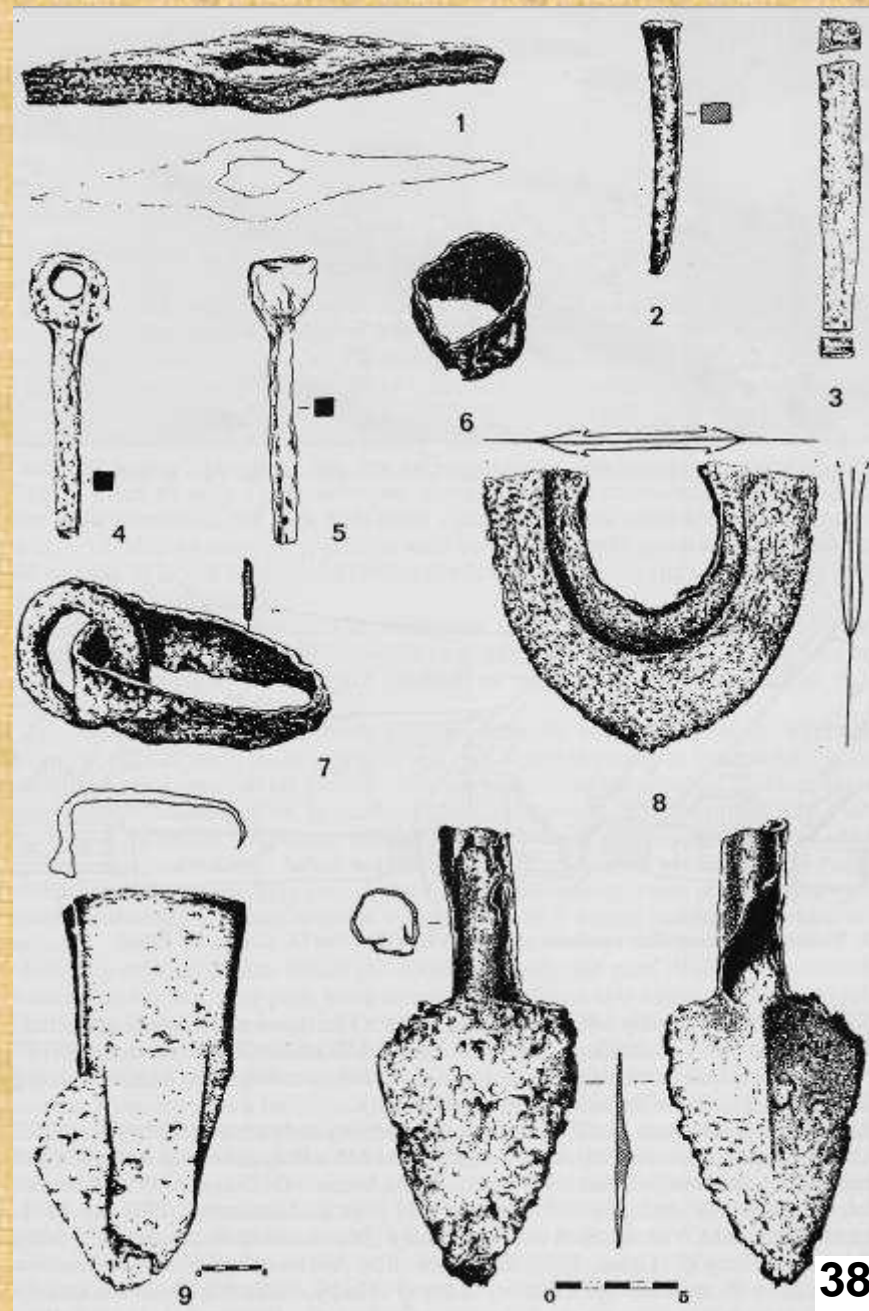
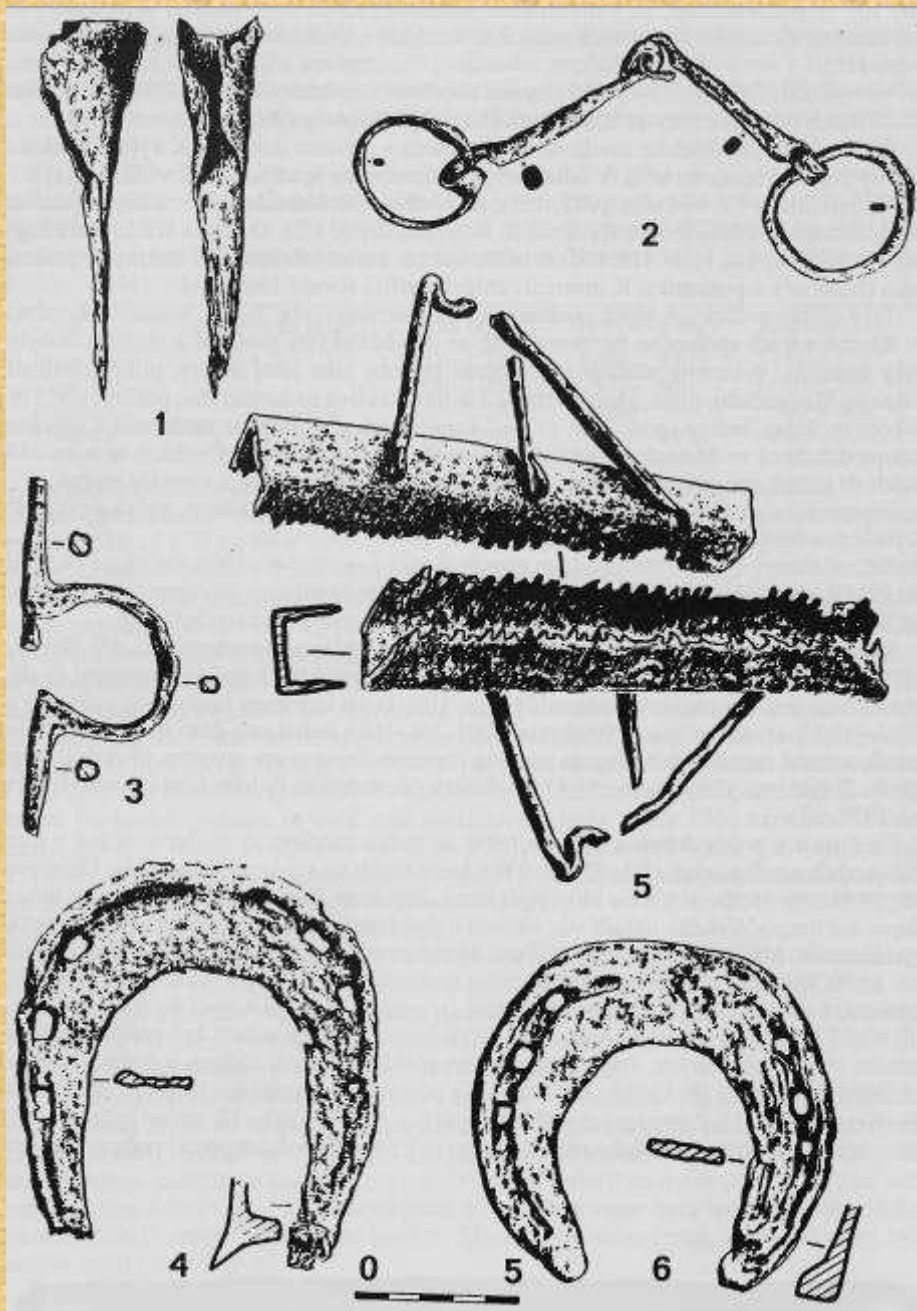
8.1.1. Prezentace odkrytých vesnic v terénu

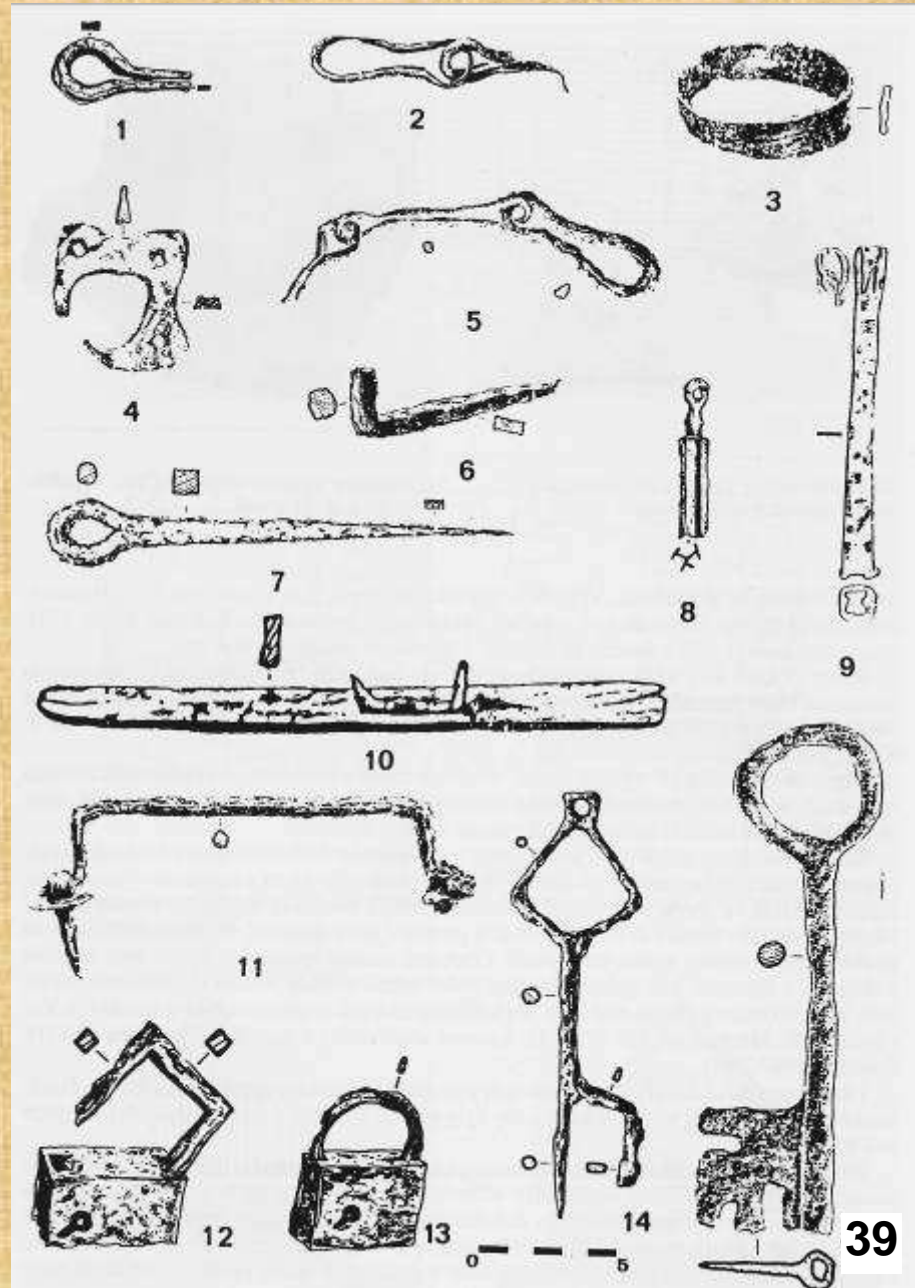
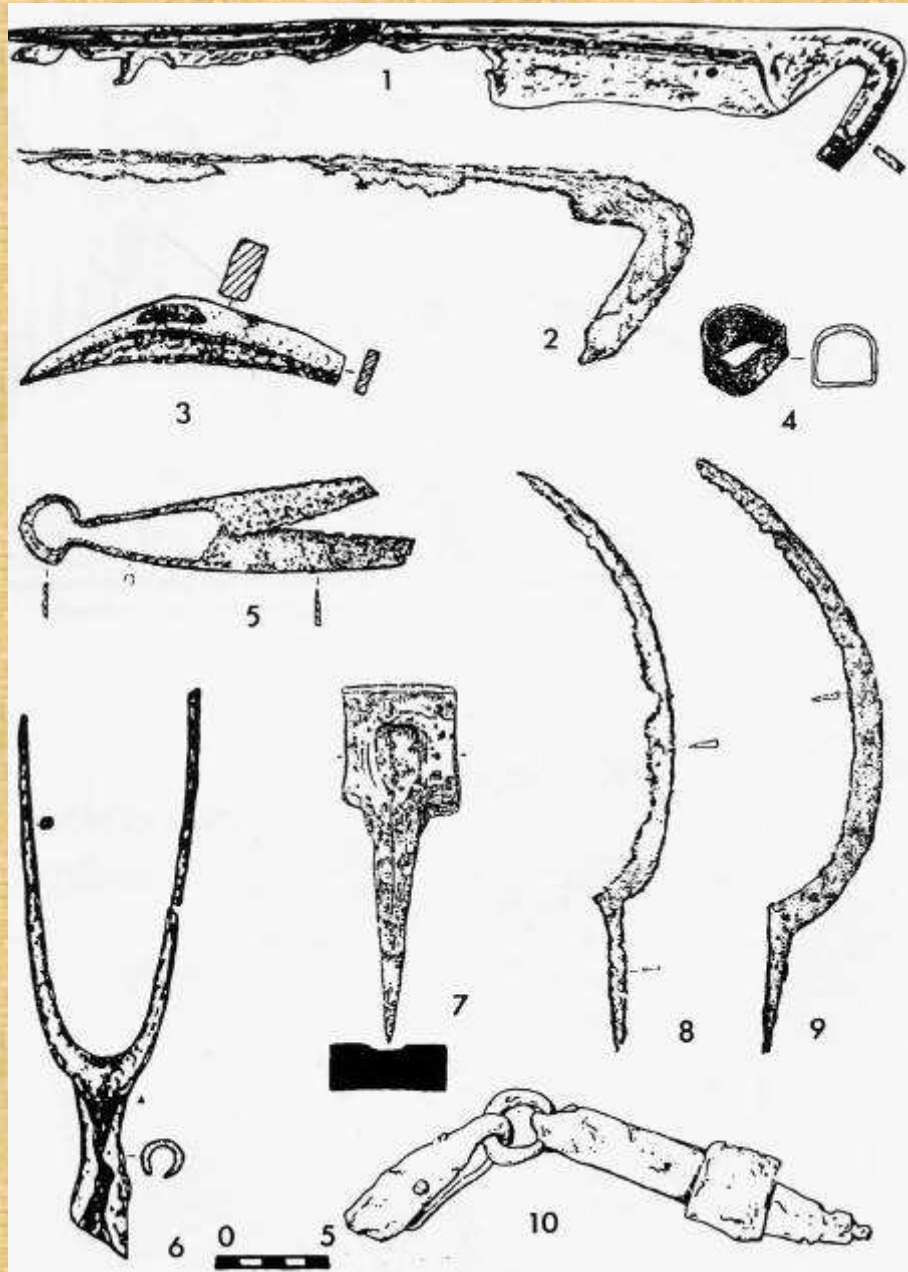
8.2. Hmotná kultura vrcholně středověké vesnice Keramika

Železné nástroje

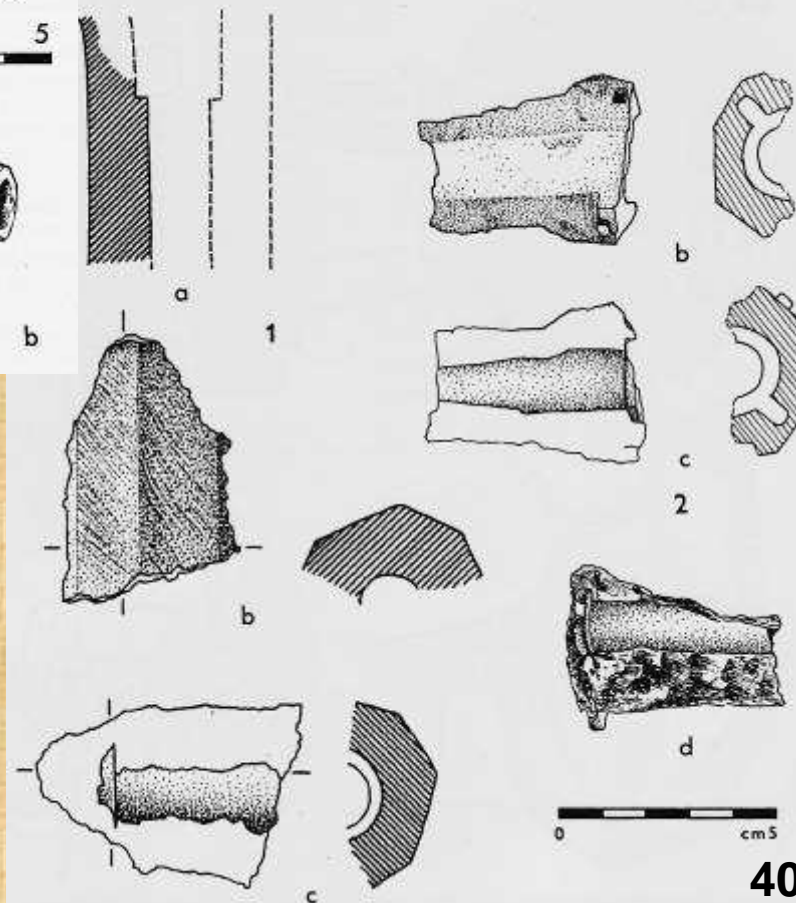
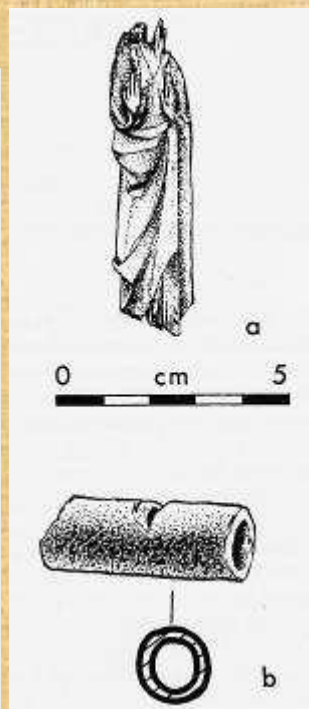
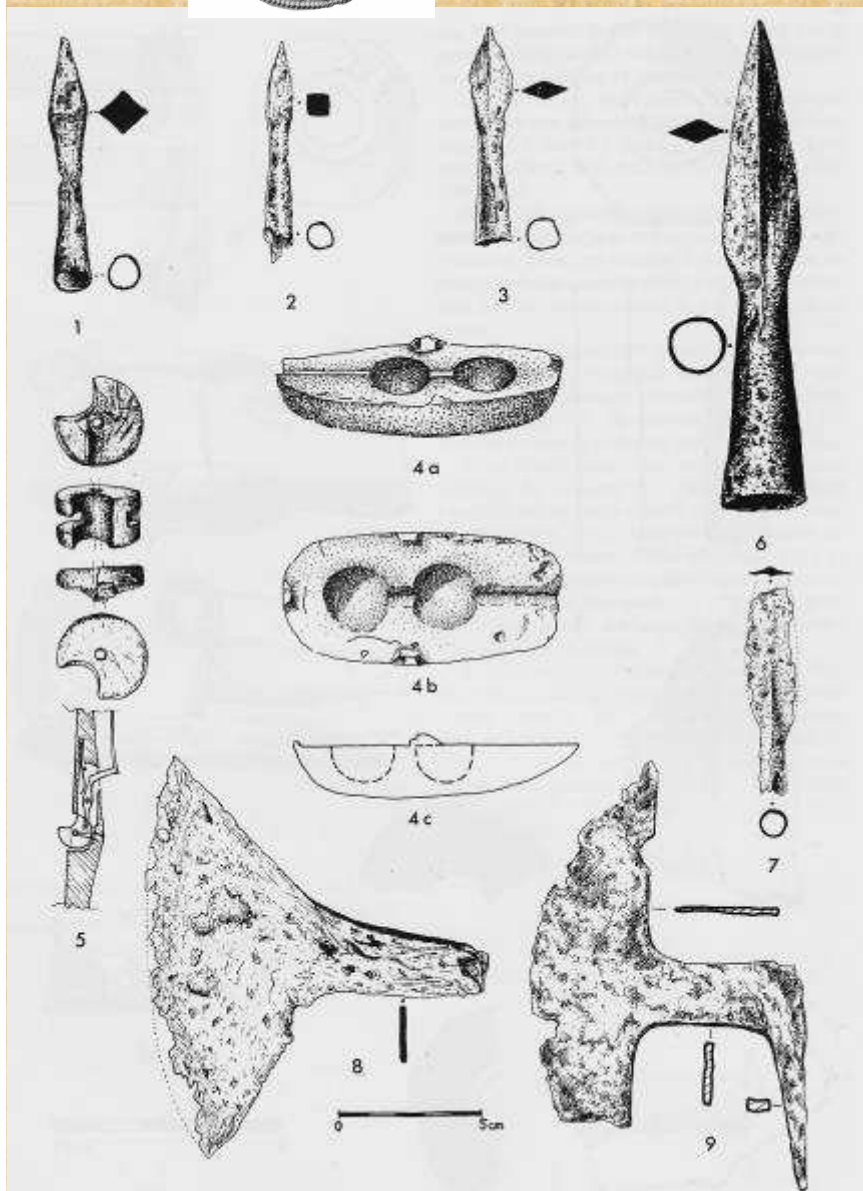
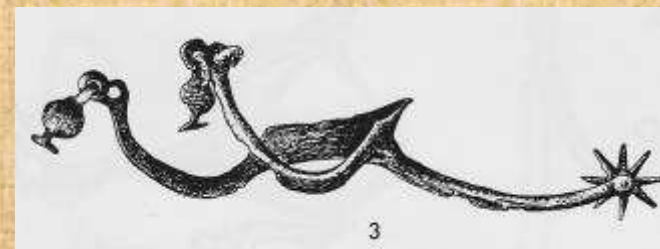

Železné nástroje

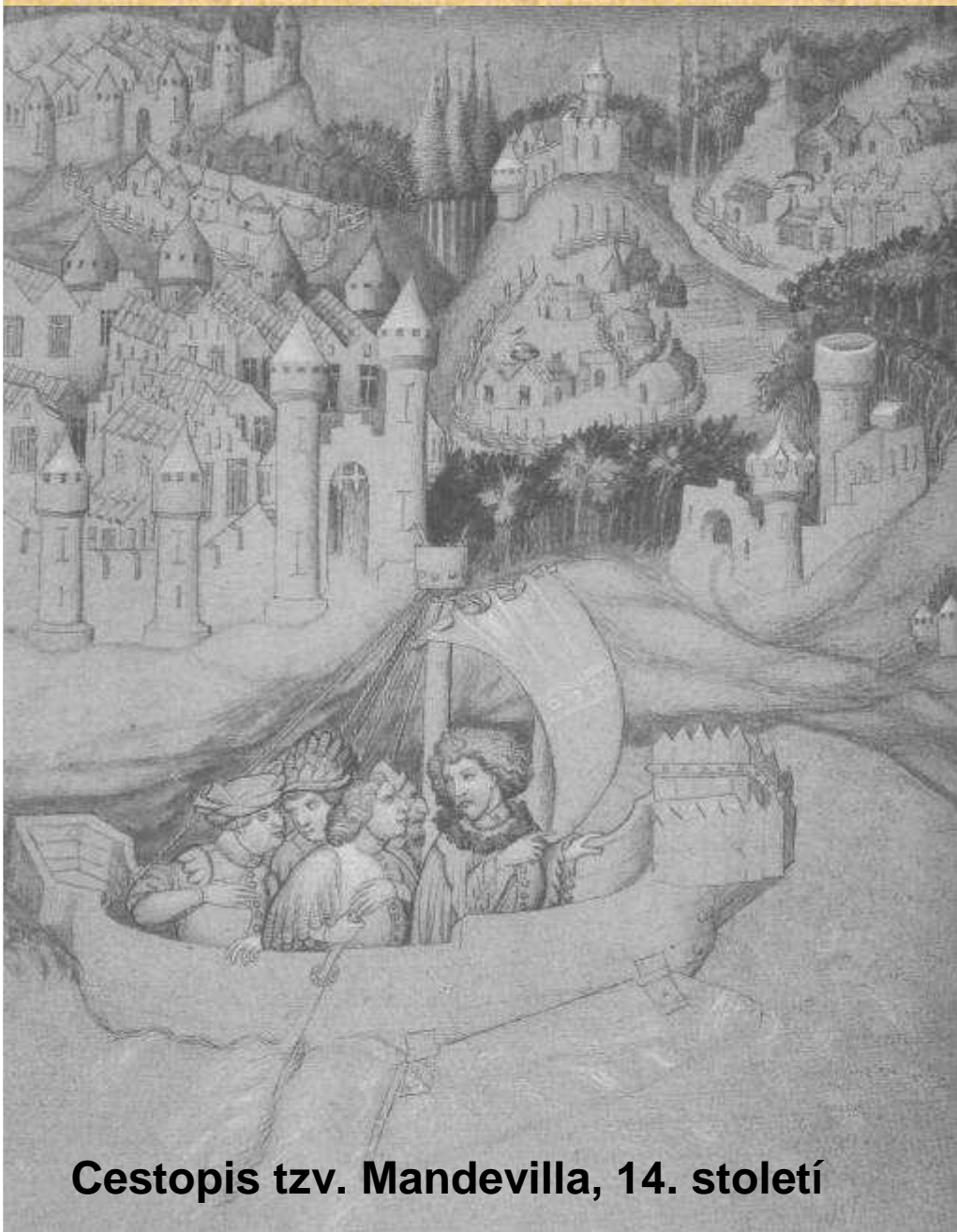

Zbraně a další artefakty

8.3. Ikonografie středověké vesnice

Cestopis tzv. Mandevilla, 14. století

osecké kalendárium, kolem r. 1400

breviář velmistra Lva z r. 1356

kalendář, kolem r. 1400

Velislavova bible,
kolem r. 1340

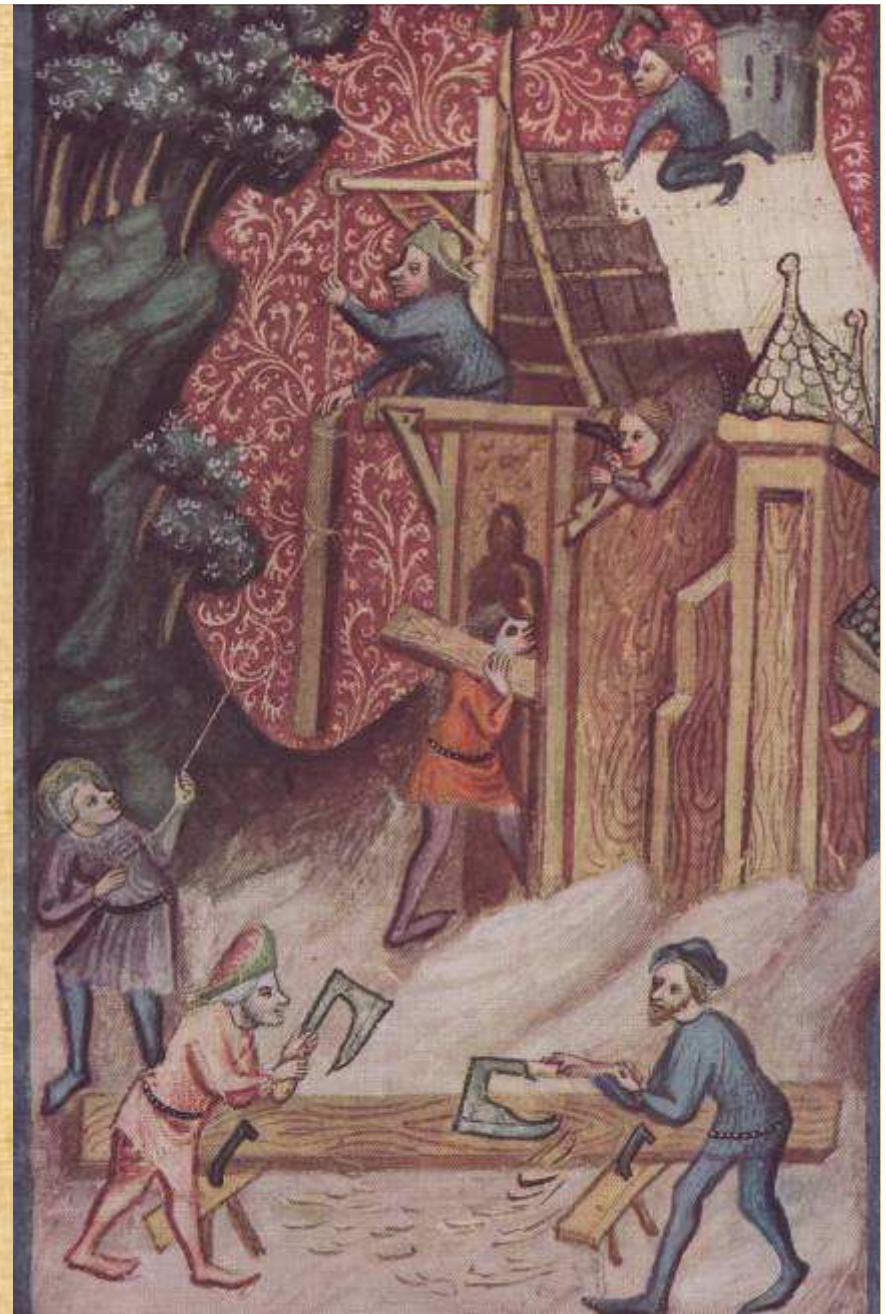
Velislavova bible, kolem r. 1340

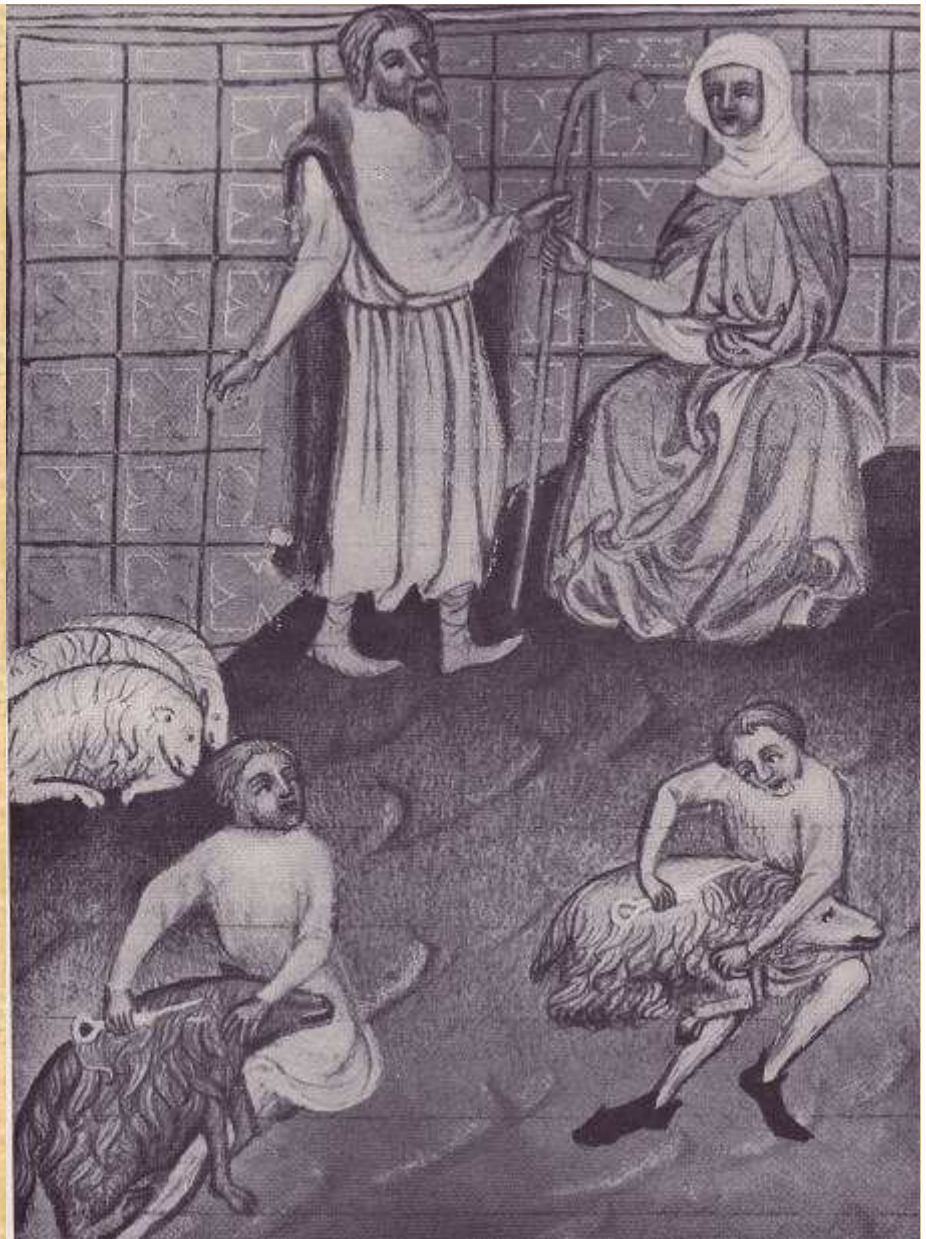
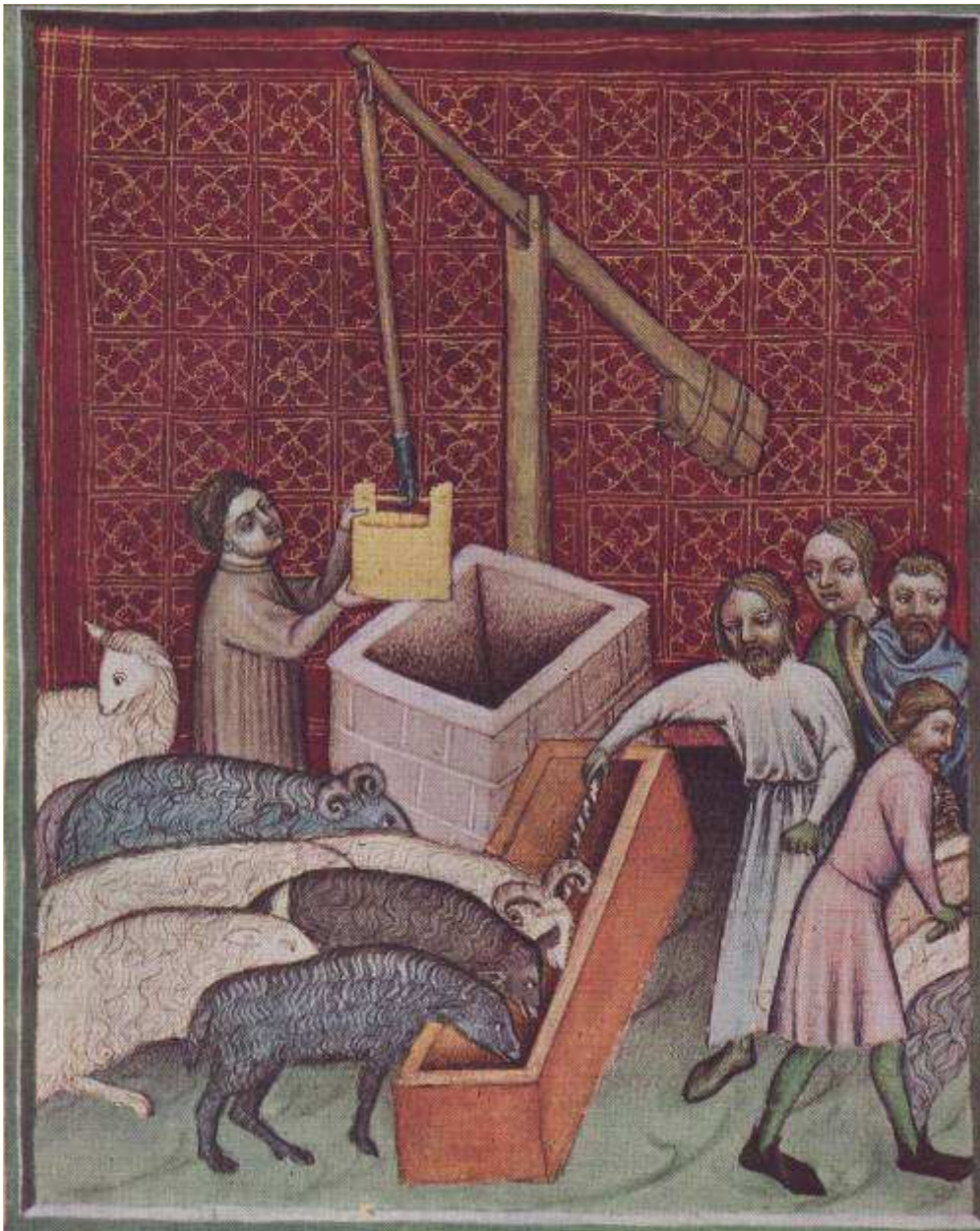
kalendář, kolem r. 1400

německá iluminace, 12. století

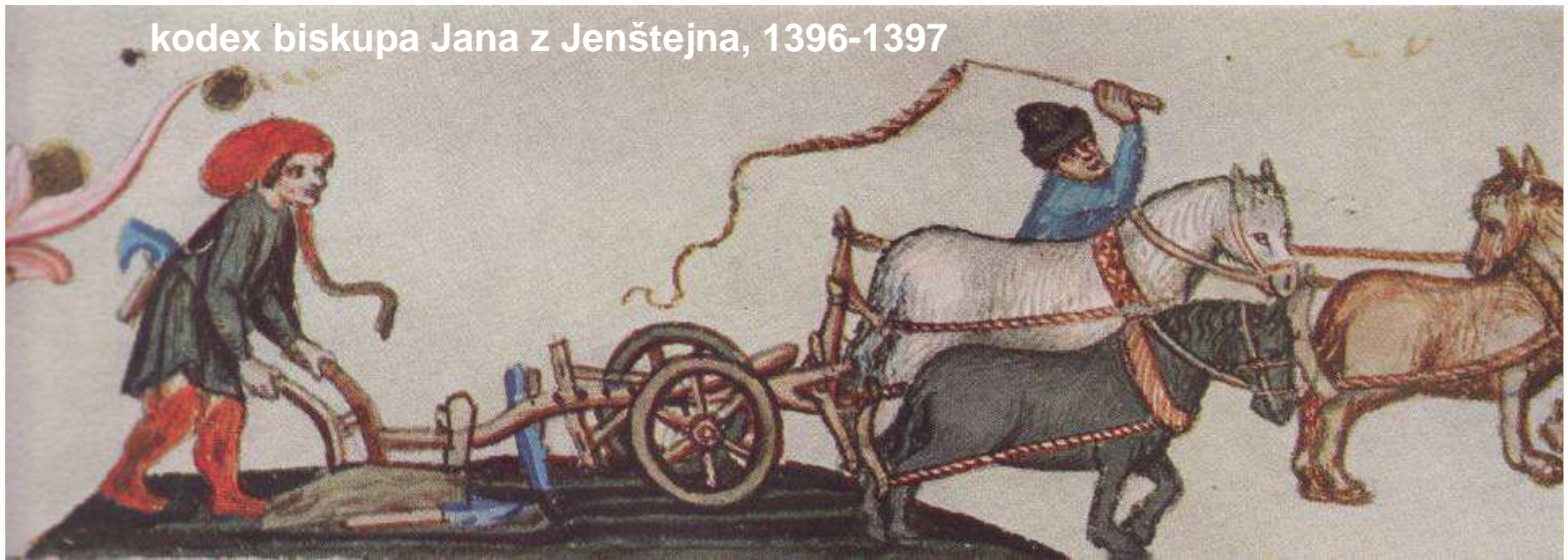

bible krále Václava IV., 1389-1400

bible krále Václava IV., 1389-1400

kodex biskupa Jana z Jenštejna, 1396-1397

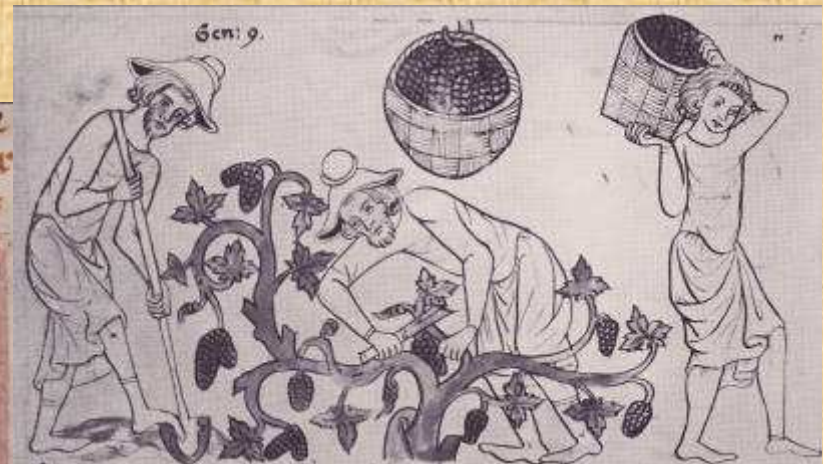

**iniciála z přelomu
14. a 15. století**

**nástěnná malba,
2. pol. 14. století**

*agrum pruit et conciliare
conjanctur. Inquit liber Ter
nus de Camposaribus agris et
uertimentis Caplu Vrinum*

**Velislavova bible,
kolem r. 1340**

**hrnčírský znak,
1578-1582**

**Velislavova bible,
kolem r. 1340**

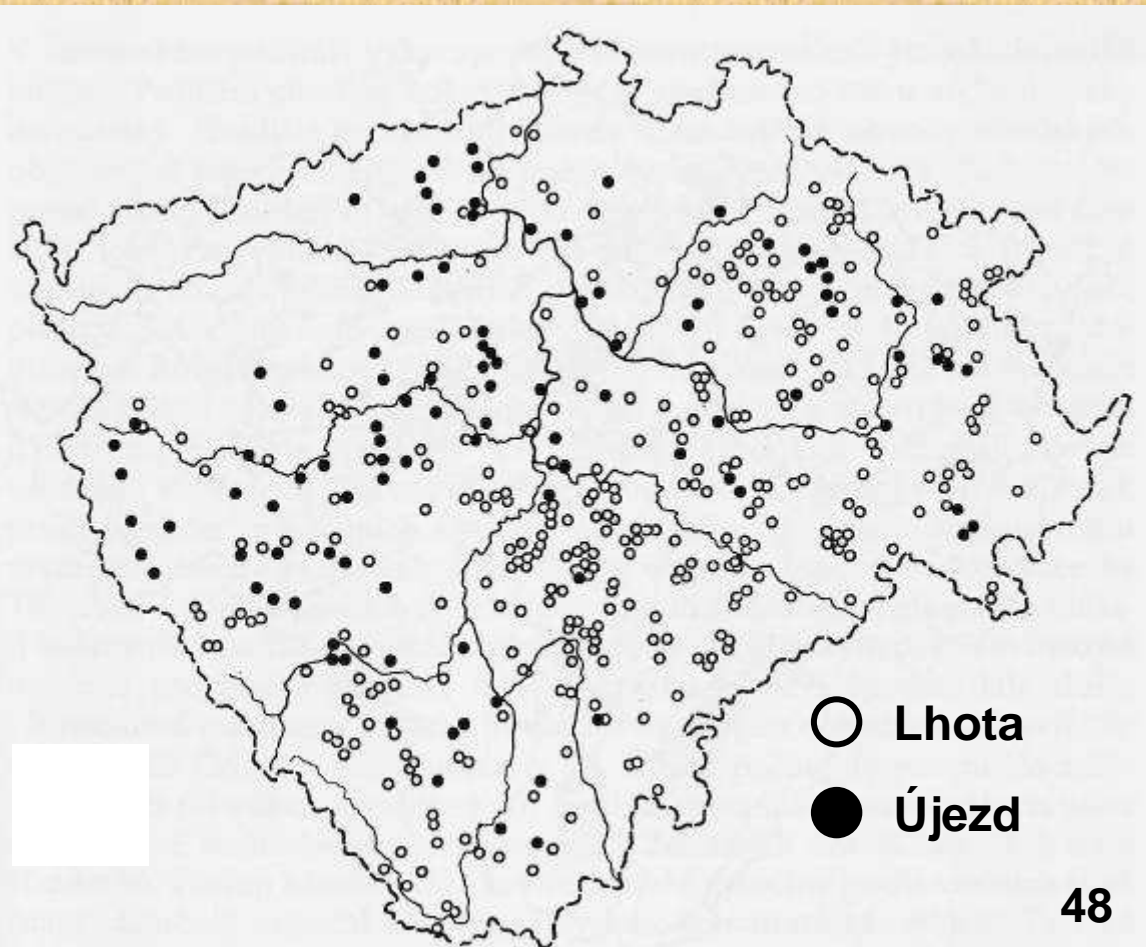

kachel, 2. pol. 15. století

8.4. Toponomastika

- **Jméno Lhota** – odvozeno od skutečnosti, že nově založená vesnice dostala „lhůtu“, po kterou nemusela platit daně svému pánovi, aby mohly být snadněji překlenuty neproduktivní počátky kolonizačního počínu
- V Čechách se nachází **322 Lhot**, na Moravě a ve Slezsku **130 Lhot**, Lhotek a Lhotic
- lhotní systém **předchází německou kolonizaci** 13. století, první zmínka je z roku **1199**
- u našich západních sousedů se výhoda „**svobodných let**“ uplatňovala již během **12. století**
- jedná se patrně o **převzetí existující právní praxe**
- Termín **Újezd** se v pís. pram. vyskytuje již od **11. století**
- jednalo se většinou o **málo osídlená lesnatá území** ve vlastnictví církevních organizací
- ve 13. století se význam posunuje a dochází k zakládání rozměřených pravidelných kolonizačních vesnic

Lhoty a Újezdy

Jména vesnic dokládající přesídlování obyvatelstva

- násilné přesídlování celých skupin obyvatelstva během **10. – 12. století**, písemně doložené tažení Břetislava I. v r. 1039 do Polska – **hrad Hedeč** – přesídlení do Čech
- doloženo asi 40 místních názvů na českém území
- důvod – kolonizace neobydlených území, levná pracovní síla
– snaha oslabit protivníka a posílit vlastní hospodářství

- druhy jmen:

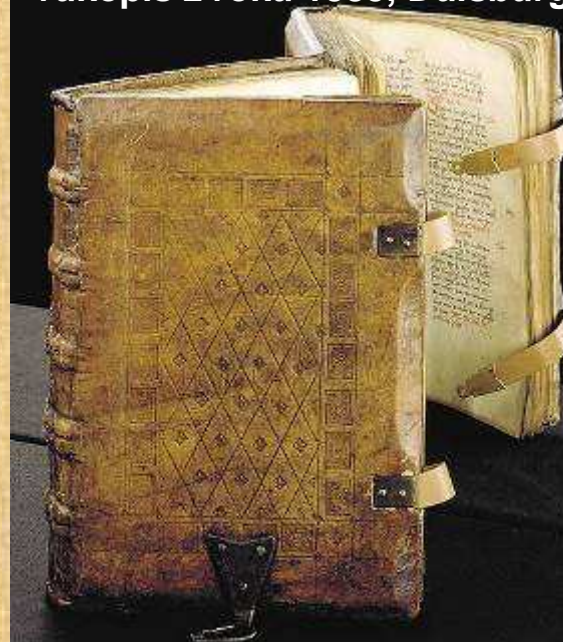
- 1) podle jmen cizích území – např. **Srby, Poláky, Úherce, Charvatce...**
- 2) přesuny v rámci Přemyslovského státu (**Doudleby, Doudlebce...**)
- snaha po rozbití starých rodových a kmenových společenství při budování nového Přemyslovského státu od pol. 10. století

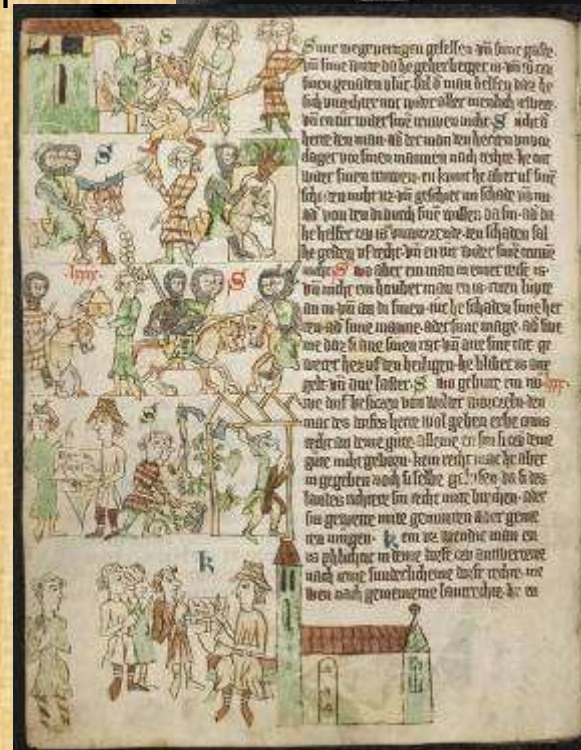
8.5. Písenné prameny

- konkrétní podobě vesnice zpravidla mlčí
- přesnější informace od 16. století
- zajímavým pramenem středověkého práva je tzv. **Saské zrcadlo (Sachsenspiegel)**
 - jedná se o záznam **saského zvykového práva**, které se stalo vzorem pro pozdější právní úpravy
 - bohatě iluminovaný a dochovaný v několika rukopisech (např. Odenburgský či Heidelbergský)
 - autorem je **Eike von Repgow** a sepsal je během 1. třetiny 13. století

rukopis z roku 1385, Duisburg

Vyobrazení autora
v Oldenburgském
rukopisu ze 14. století

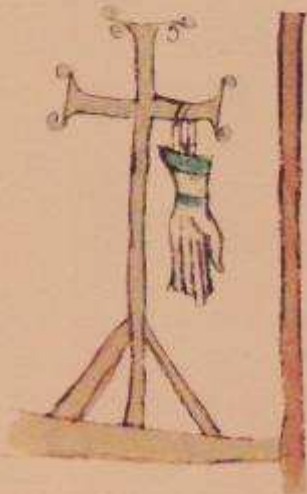

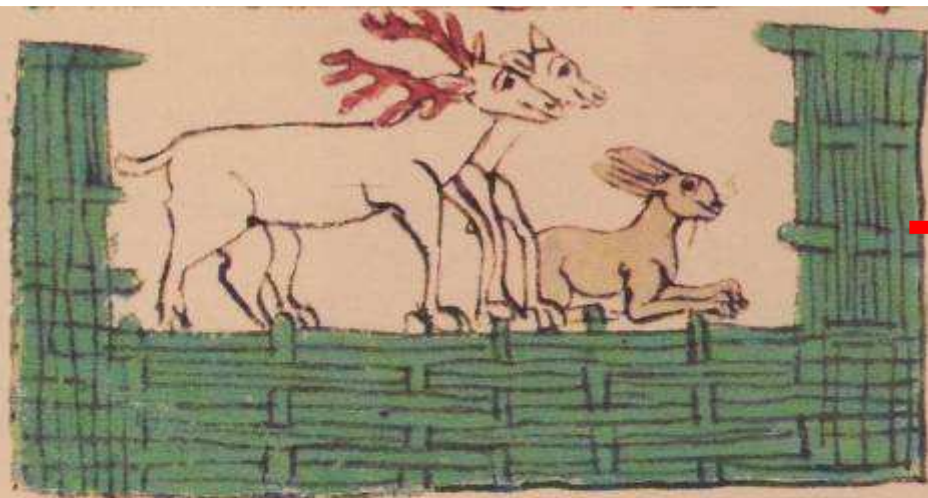
→ Stavitelé, kteří budují vesnici na neobydleném území, mohou od vlastníka daného území obdržet právo dědičné držby. Vlastník území předá hlavnímu staviteli (lokátorovi) listinu s udělením dědičného práva držby.

→ Cizinec není zavázán se ve vesnici zodpovídat vesnickému právu. V nově založených vesnicích má soudní pravomoc lokátor (rychtář). Osadníci nové vesnice spadají listinou danou vlastníkem území výhradně vesnickému právu.

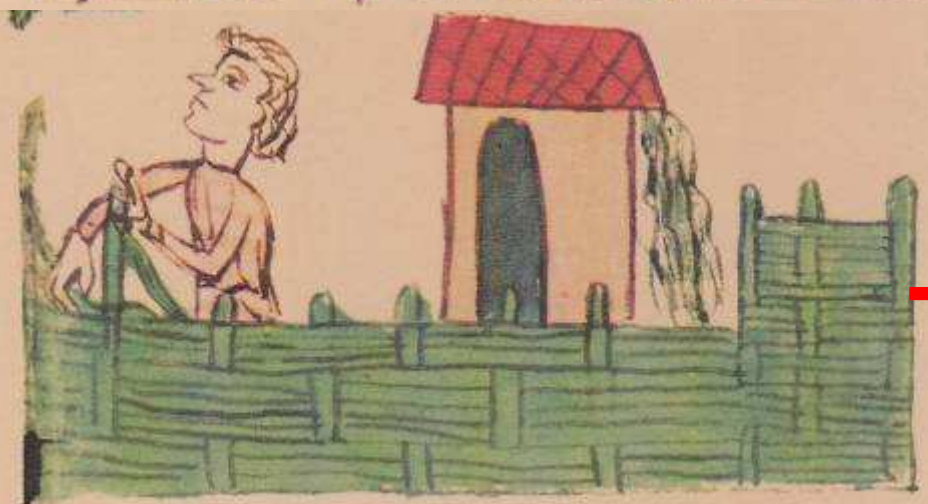
→ Pověšená rukavice na kříži byla symbolem konání trhů, s povinností dodržovat během trhů mír

Každý, kdo chová divoká zvířata, má povinnost je držet v ohradě.

Každá vesnice, která ležela u vody měla povinnost budovat protipovodňové hráze (tzv. deichy) a udržovat je. Ten, kdo tak nečinil, jeho majetek propadl.

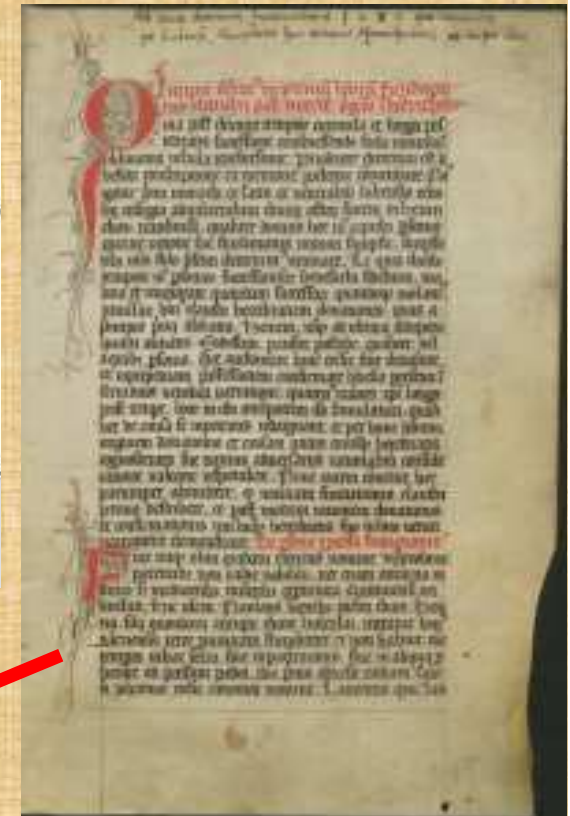
Střechy domů musely mít okapní žlaby umístěny tak, aby dešťová voda nemohla téct k sousedovi. Každá usedlost či dvůr musela být ohrazena plotem.

Tzv. Jinřichovská kniha

- celým názvem: *Liber foundationis claustris Sancte Marie Virginis in Henrichow*
- kniha sepsaná kolem r. 1270, druhá část po roce 1310
- vznikla jako soupis majetku a jeho právní historie cisterciáckého kláštera ve slezském **Henrykowě** na úpatí Sovích hor
- nejcennější je důkladný popis zdánlivě dílčích a nedůležitých údajů

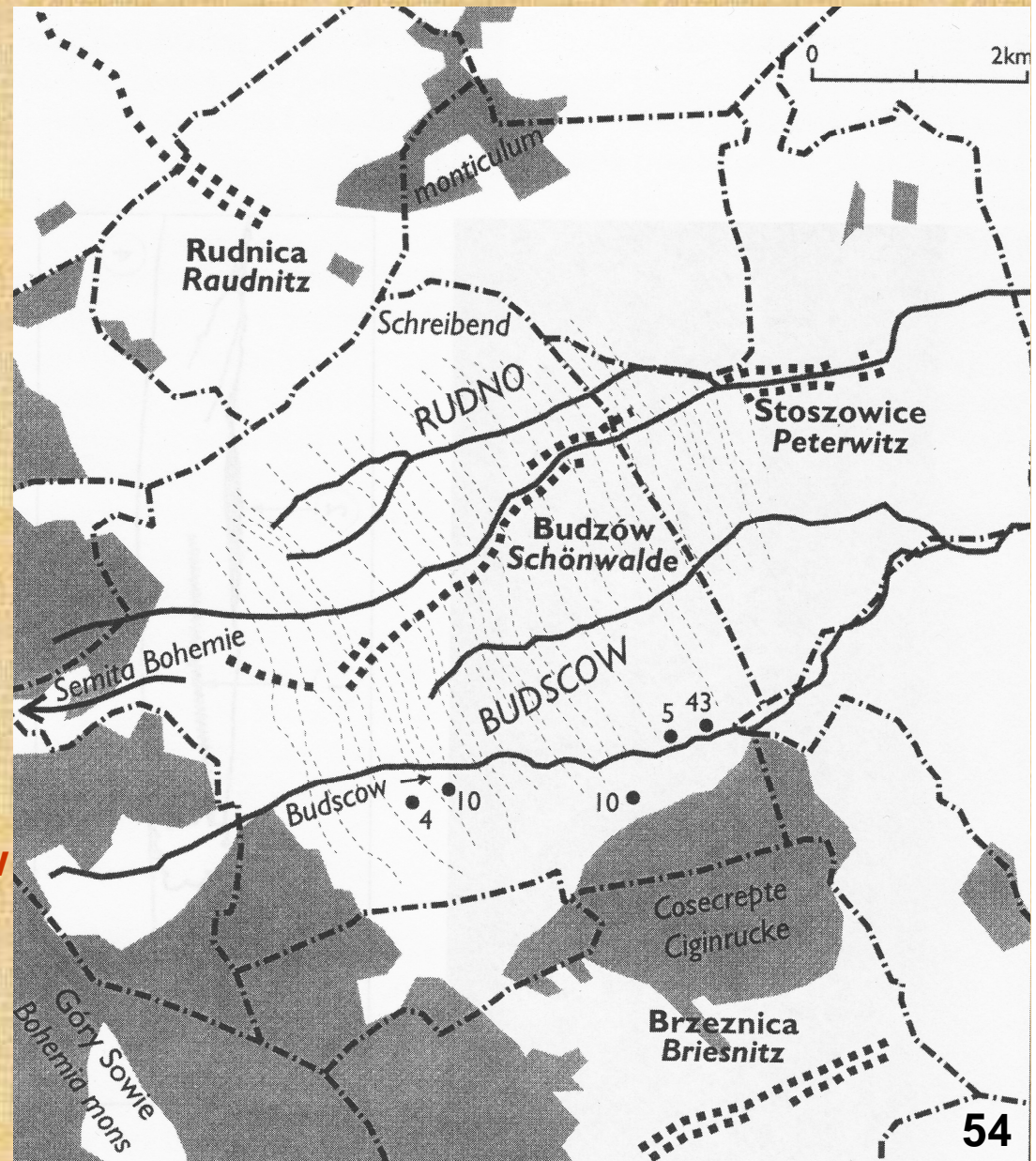
dicti . b . wemi uxxx stabi sepissime ad mola molendo
ur suis idem . b . compassus . dixit . Sine ut ego i mola
st i polonico . **day ut ia pbrusa . a ti pozival .** Sic iste loc
m molebat cum uxxx . i . u tebat quq; lapide sic uxx . Qui

EXKURS

Příklad středověkého kolonizačního počínu – ves Budzów (PL)

- úpatí **Sovích hor** (Góry Sowie)
- **hranice** mezi piastovským Slezskem a přemyslovskými Čechami
- hranici tvořil široký **lesnatý hvozd**, cesty uzavřeny přesekami
- spojnicí tvořila cesta (Semita Bohemie)
- počátky kolonizace zdejšího kraje spadají do 20. let 13. století
- **1221** – kníže **Jindřich Bradatý** uzavřel **lokační smlouvu** s jistým **Menoldem**
- ten měl na **50 lánech** založit **novou ves** nazvanou podle potoka **Budzów**
- **výhody pro Menolda (lokátora):**
 - svobodná držba každého 6. lánu
 - měl vlastnit mlýn a krčmu
 - vesničani na 14 let osvobozeni od daní

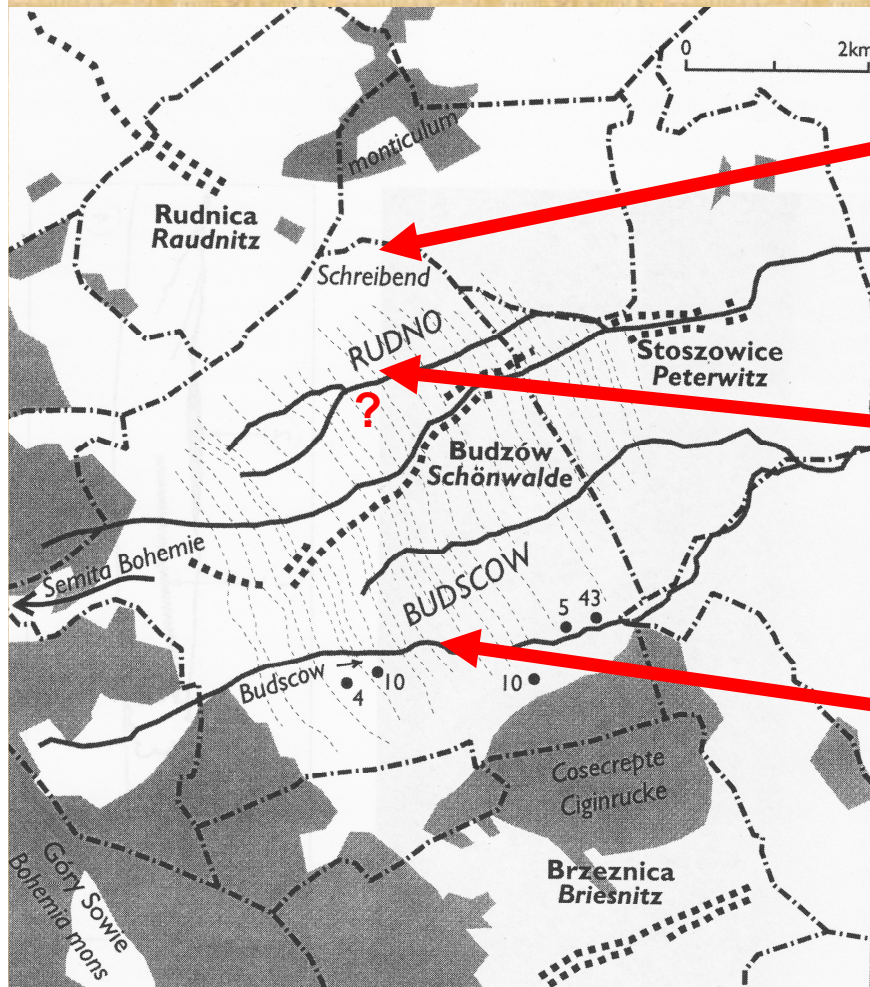
- kolonizační akce Menolda **nebyla** kvůli **odporu suseda Petra z Petrowitz úspěšná**
- toto území (**les Budscow**) chápali jako místo pro svou vlastní expanzi
- **1228** – Budzów se stává součástí majetku nově založeného **kláštera v Henrykowě**
- **1239** – knížecí notář Konrád věnoval henrykowskému klášteru **50 lánů v lese Rudno**
- tímto spojením lesa **Budscow a Rudno** vznikl celek o **100 lánech**, což byl **dvojnásobek** „běžné“ lokační normy – měla vzniknout **villa Tetonialis** („německá ves“)
- **1241** – mongolský vpád – **zbrždění kolonizace**
- toho využil **Petr z Petrowitz** a najal si vlastního lokátora **Siboda**, aby založil ves **Schönwalde**
- nevole henrykowských cisterciáků – **odchod Siboda**
- z Petrovy expanze se zachoval pouze název vsi **Schönwalde**
- jako další lokátor je zmiňován **Martin** a jeho nástupce **Jan** – ti rozměřili les na vesnické lány podél potoka až k hraniční přesece
- agresivní kolonizace susedů pokračovala – pan Pribeh začal kolonizovat prosto mezi Kozími hřbety a potokem Budscow (místo prvé nejstarší lokace)
- tato akce skončila **rázným vyhnáním**, na němž se podíleli první vesničané ze vsi **Schönwalde** a dřevorubci povolání k vykácení lesa
- vše **skončilo mírem**, kdy se zástupci všech stran sešli na **Kozích hřbetech** a odtud sledovali **vytyčení hranic** (záseky do stromů), orientace probíhala i pomocí **kouřových signálů**

- **1263** – henrykowskému klášteru uděluje biskup Tomáš I. **desátkové privilegium**

– zde jsou zmíněny platby z následujících majetků:

Sconwalt (Schönwalde) – 100 lánů a tři malá dnes zaniklá sídliště

Budisov, Rudno, Villa Scriptoris

Villa Scriptoris – na základě pomístního jména **Schreibend** je kladena na nejsevernější část budzówského území

Rudno – leželo někde na ploše tehdejšího stejnojmenného lesa, lokalizace není jasná

Budisov – nacházel se nejspíše u potoka Budscow (dnešní Budzówka) – doloženo archeologickými sběry

Výsledek kolonizační aktivity byl rozmanitý a plný konfliktů, do dnešní doby se zachoval v podobě současné sídelní sítě pouze částečný obraz minulého vývoje.

Děkuji Vám za pozornost

Martin Nechvíle

martin.nechvile@krajlbc.cz